

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ

NİSAN 1983 • YIL : 20 • SAYI : 4

FİYATI : 130 LİRA

Okurlara Mektup / 3

AET ile İlişkiler / 5

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Ekonomik Göstergeler / 13

EKONOMİK YORUMLAR / 15

Prof. Dr. Gülten Kazgan

Tevfik Saraçoğlu

Dr. T. Güngör Uras

Prof. Dr. Besim Üstünel

Uluslararası Finansal Pazarlardaki
Gelişmeler ve Türkiye / 35

Dr. İhsan Ersan

Sermaye Piyasası / 43

Doç. Dr. Şeref Türen

Sosyalist Blokla Ticaret
Nasıl Arttırılır? / 49

Ege Cansen

Kuruluş Yeri Seçiminde
Yapılan Hatalar / 53

M. Fatih Kaymaz

Ayın Ekonomik Olayları / 57

Doç. Dr. Yıldırım Kılıç

Çek / 61

İsmail H. Kalkavan

Dış Borç Çıkmazı / 65

Cengiz Eseralp

Türkiye ile AET arasındaki ilişkilerin bu
günkü durumu. Tarafların birbirine ya
laşımında ortaya çıkan sorunlar
Bekleişlerdeki farklılıklar

Yatırımınız, Şantiyeniz Ortadoğu'da ise, **ORTADOĞU'da** Olmalısınız!

Ortadoğu ülkelerinde bir yatırım,
bir ihale için gereken teminat mektubunun
gecikmemesi, kabul edilmesi nelere bağlı?
İhalenin alınması, yatırımın gerçekleşmesi
nelere bağlı?..

Bu ülkelere özgü yasaların,
bürokratik işleyişin bilinmesine,
İlişkilerdeki güvence,
Bölgedeki saygınlığa...

Ortadoğu Bankası,
yaptığı önemli atılımla:
özellikle Ortadoğu ülkelerinde uzman ve
etkin bir banka oldu.

Ortadoğu'nun bilgisi, kazandığı güven ve
saygınlık, Ortadoğu'nun teminat mektupları
birçok yatırımın sonuçlanmasını sağladı.

Siz de Ortadoğu'nun teminat mektuplarından,
bu ülkelerdeki etkinliğinden yararlanın.

Ortadoğu'da çalışacaksınız,
Ortadoğu'da olun.

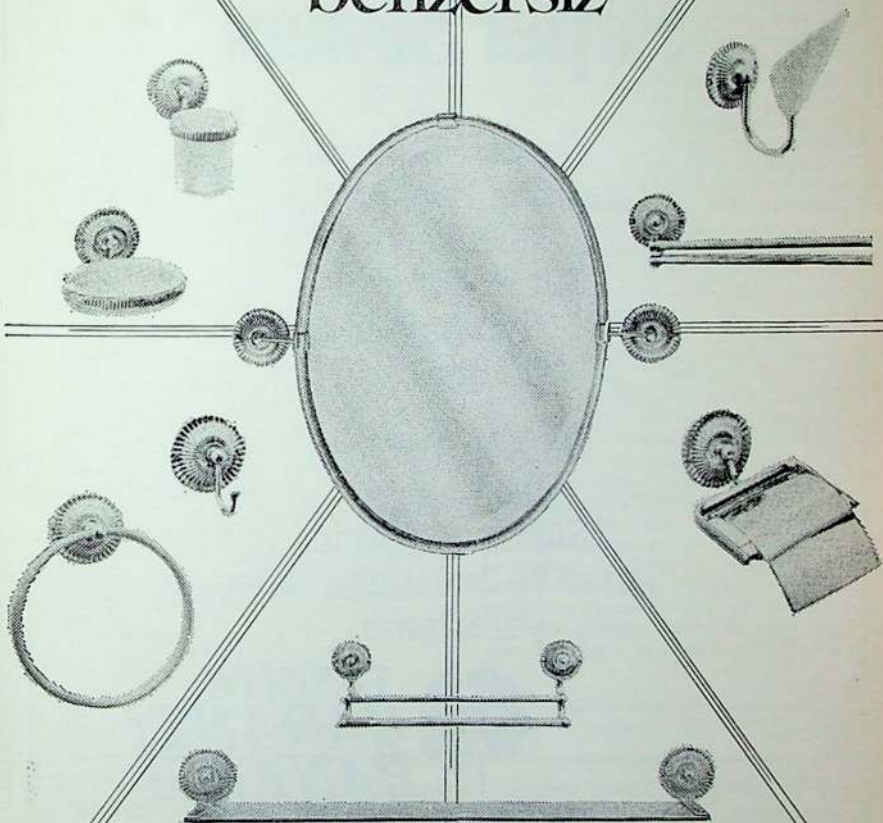
Başarılı müteahhitler arasına katılın.

ORTADOĞU BANKASI

E.C.A.®

klasik
banyo aksesuarlarında da
benzersiz

Genel Dağıtım

ELMOR

Tesisat Malzemesi Ticaret A.Ş.
Karaköy - İstanbul

® Tescilli marka

Çağdaş Banka Süper Sistem

Garanti Bankası
çağdaş Bankacılığı
Türkiye 'de
Süper Sistemle
uygulayan
tek Bankadır

Garanti Bankası
ile çalışın,
Süper Sistemin
sürat ve kolaylığından
yararlanın.

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.

Adına Sahibi

Kemal Kurdaş

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Erdoğan Aiklin

Danışma Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkan • Dr. Aydemir Aşkın • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim Baykal • Doc. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuh Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtlif Çakıcı • Mehmet Gün Çalika • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşlühöğlü • Necdet Durakbaşa • Aydın Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Emre Gönensay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan İşil • Dr. Halûk Kabaalioğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaoglu • Dr. Ahmet S. Kalin • A. Nazif Keyman • Doc. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doc. Dr. Orhan Margil • Zilya Neblioğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özasan • Ertan Özgür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doc. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poroy • Doc. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tuncer • Doc. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Güngör Uras • Doğan Yalın • Doc. Dr. Ahmet Yüksel •

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

1. VII. 1983

Sevgili Okurlarımız,

Derginiz bu sayısını ile 20 nci yayın yılına girmiş bulunuyor. Aylık dergi olarak ilk sayı Nisan 1964'de çıkmıştı. Belirli konuları işleyen bir yayın organının, ekonomik koşulların giderek ağırlaştığı bir ortamda, yaşamını 19 yıl aralıksız ve başarıyla sürdürülmüş olması; vurgulanmaya değer bir noktadır. Üstelik Dergi, yılların akışında; «ekonomik konuları tartışarak ilkimiz için en gerçekçi politika ve yöntemleri bulma, Atatürkçü çizgiden yürüyerek demokratik rejim ve karma ekonomi düzeni içinde hızlı ve dengeli kalkınma» amacından sapmamış; hiç bir kişi ya da kuruluşa ödün vermemiştir. Bu nedenle Dergi'yi kuranlara, geliştiricilere ve yaşatanlara, teşekkür ve minnet borcumuz vardır.

Dergi'nin bu sayısında, «Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasındaki İlişkiler» konusuna ağırlık verilmiştir. İlk yazıda ve «Ekonomik Yorumlar»da konu ayrıntılı biçimde işlenmekte ve tartışılmaktadır. Bu arada; Türkiye - AET ilişkilerinin bugün içinde bulunduğu durum, iki tarafın birbirine yaklaşımlarında ortaya çıkan sorunlar, karşılıklı beklentiler, farklılıkları dolayısıyla beliren kararsızlıklar ve bunların nedenleri üzerinde durulmakta; ilkimiz açısından önemli ve güncel bir konuya ışık tutulmaktadır. Dergi'de yer alan diğer yazıların da ilginizi çekeceğini ümit ediyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

NİSAN 1983

YIL : 20

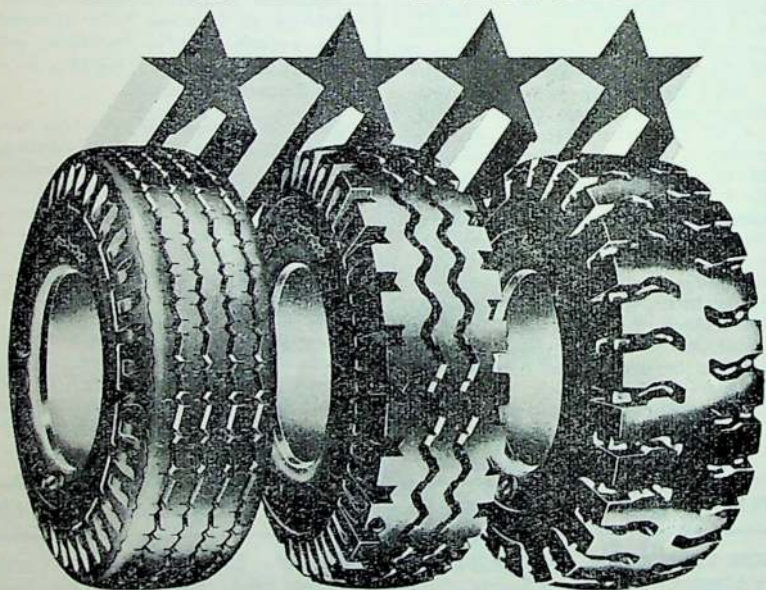
SAYI : 4

130 LİRA

İDARE YERİ : Çatalçeşme Sokak, No. 17, Kat 4; Cağaloğlu - İstanbul • TELEFON : 26 34 11
• YAZIŞMA : P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • YILLIK ABONE : 1.560.- TL; Öğrenciler 780.- TL
• İLAN FİYATLARI : Arka kapak 25.000.- TL, Ön kapak içi 17.500.- TL, Arka kapak içi 15.000.- TL, Tam sayfa 12.000.- TL, Yarım sayfa 7.000.- TL, Çeyrek sayfa 4.000.- TL, Renk farkı 5.000.- TL • BASKI : Met/Er Matbaası, Telefon : 28 28 90 • Tarihi : 4 Nisan 1983.

Yeni

LASSA Dört Yıldız

LASSA
"sağlam, garantili"

A E T İLE İLİŞKİLER

Prof. Dr.
ERDOĞAN ALKİN

YAKIN dönemin koşulları AET ile ilişkileri oldukça arka planda bırakmışken üstüste gelen sorunlar bu konunun yine yoğun biçimde tartışılmasına yol açtı. Ancak bu tartışmalarda ilişkilerin başlangıcı ve temel nitelikleri unutulmuş gibi görünüyor. Bunları bir kez daha anımsamakta yarar var.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ya da yaygın deyiimiyle Ortak Pazar, 1957 Roma Anlaşmasıyla Avrupa'nın 6 ülkesi (yani Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İtalya) arasında kurulan bir gümrük birliğidir. Fikir aslında yeni değildi. 1815 Viyana Kongresi'nde 38 bağımsız devletçiğe ayrılan Almanya'da bu devletçikler arasında gümrük tarifesi uygulandığı halde, dışa karşı tarifelerin kaldırılmış olması, Alman düşünürleri arasında tepkilere neden olmuştu. Çünkü böyle bir dış ticaret rejimiyle Alman sanayiini İngiltere'nin rekabetinden korumanın olanağı yoktu. Bu düşünürler içinde en etkili olanlardan biri, Friedrich List, ulusal sanayii korumak için tam tersi bir dış ticaret rejimi önermişti: Devletçikler arasında gümrüksüz serbest ticaret, dış

ülkelere karşı tek bir tarife uygulanması. Bu gümrük birliği düşüncesinin, çağımızın iktisadi birleşmelerine başlangıç olarak gösterilmesi yaygındır. Çünkü amaçlar aynıdır: Gümrük birliğini kuran ülkeler arasında ticaretin genişlemesi ve ticaretin en olumlu biçimde yön değiştirmesi. Birliği kuran ülkeler arasında gümrükler kaldırılınca ticaretin gelişeceği ve bu gelişmenin olumlu etkilerinin üretimden tüketime kadar dalga dalga ekonominin her kademesine yayılacağı düşünülmüştür. Birlik dışı ülkelere ortak bir gümrük tarifesinin uygulanması ise ticaretin birlik içine kayması bir ek etki daha yaratacaktır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun nihai hedefi Avrupa'nın siyasal bütünlüğüdür. Bu hedefe varmak için öngörülen ekonomik eşitliği sağlamak üzere ilk araç olarak bir gümrük birliği oluşturmak düşünülmüştür. Gümrük birliği gereğince üyeler kendi aralarında gümrük vergilerini sıfıra indirip, dış dünyaya ortak bir gümrük tarifesi uygulayarak ve ticareti engelliyen her türlü sınırlamayı kaldırarak dış ticaretlerinin genişlemesinden, yukarda açıklanan net ya-

rarı sağlamak istemişlerdir. 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka ve 1981 yılında da Yunanistan topluluğa katılarak üye sayısını 10'a çıkarmışlardır.

Türkiye 1964 yılında yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun aday üyesi oldu. Tam üyelik için, hazırlık ve geçiş dönemi adı verilen iki ön intibak dönemi belirlendi.

Yeni kurulmuş ve uzun dönem içinde Avrupa'nın ekonomik ve politik bütünlüğünü, kısacası Avrupa Devleti'ni veya Federasyonu'nu meydana getirmek amacıyla olan bir topluluğun dışında kalmama görüşü, o zamanlar Türkiye'nin politik çevrelerince benimseniyordu. Avrupa Konseyi'nin ve Nato'nun üyesi bulunan, batılıların kurduğu iktisadi işbirliği kurumları içinde yer alan Türkiye'nin, Batı Avrupa'da gelişmekte olan yeni birliğe de katılması görüşü, ekonomik ve politik değerlendirmelere uygun düşüyordu. Ayrıca Türkiye'de piyasa ekonomisine dayalı bir karma ekonomik yapının geliştirilmesi açısından AET üyeliği, bir garanti olarak değerlendirilmiştir.

AET'nin kuruluşundan hemen sonra, Yunanistan üyelik ile ilgili görüşmelere başlamıştı. 1959-1963 arasında Türkiye, AET ile temaslarını sürdürürken, Yunanistan da benzer girişimlerde bulunuyordu. 1961 yılında Yunanistan'ın AET ile imzaladığı anlaşma, 1 Kasım 1962 tarihinde yürürlüğe girdi ve Yunanistan AET'nin ortak üyesi oldu. Batı Avrupa ile olan politik ve ekonomik ilişkilerde Türkiye ile Yunanistan arasında belirli bir rekabet bulunuyordu. Yunanistan'ın AET ile imzaladığı ortaklık anlaşması Türkiye'yi Ankara Anlaşması'nı im-

zalamaya iten önemli etkenlerden birisi olmuştur. Diğer bir etken olarak da AET ülkeleri ile olan ekonomik ilişkilerin yoğunluğu ileri sürülebilir. Daha 1960'larda Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde AET'nin payı oldukça yüksekti. 1963 yılında Türkiye'nin ihracatında Altılar'ın payı % 38 idi. İthalatta ise Altılar % 28,5'lik bir paya sahiptiler. Dış ticaret yanında, sermaye hareketleri bakımından da AET'nin payı azımsanmayacak bir düzeyde idi. Ayrıca gerek özel yabancı sermaye, gerekse krediler açısından AET'nin önemi artmaya başlamıştı. AET içinde yer almakla, büyük piyasanın üstünlüklerinden yararlanılabileceği görüşünde olan iktisatçılara da rastlanıyordu.

Altılar'ın, diğer bazı Avrupa ülkelerini de içine alarak genişleyeceği, daha o zaman anlaşılmıştı. Bazı E.F.T.A. üyeleri AET'ye katılmak için başvurmuşlardı. Gerçi Türkiye'nin böylesine genişleme potansiyeline sahip bir topluluk karşısında kayıtsız kalmasını savunanlar da vardı. Ancak yukarıda özetlenmeye çalışılan etkenler, Türkiye'nin AET'ye aday üyelik için başvurmasında etkili olmuş ve kayıtsız kalma tezi pek tartışılabilir bulunmamıştır.

Ankara Anlaşması esas olarak bir «gümrük birliğine geçiş» anlaşmasıdır. Ne var ki, kapsadığı hükümler göz önünde tutulduğunda, anlaşmada yalnızca bir gümrük birliği fikri ile yetinilmediği, uzun dönemde tam bir ekonomik bütünleşme amacının güldüğü görülmektedir.

Doğrudan gümrük birliğini vurgu layan maddeler; gümrük indirimleri, ortak gümrük tarifesine uyum, liberasyon ve kota genişletmeleri ile ilgili hükümlerdir. Klasik gümrük bir-

liği prensipleri dışına çıkan ve mutlak bütünleşmeye yol açacak olan antlaşma hükümleri ise şu başlıklar altında toplanabilir: Para ve maliye politikalarının yakınlaştırılması ve sonunda birleştirilmesi amacı, genel olarak dış ticaret ve dış ekonomik ilişkiler ile ilgili politikaların entegrasyonu fikri, sermaye hareketlerinin kolaylaştırılması eğilimi, karşılıklı iş edinme ve ikametın serbestleştirilmesi amacı, verilen süreler sonunda tam üyelik söz konusu olduğuna göre, AET'nin «politik çatısı altında» bütünleşme amacı...

Ankara Anlaşması içerdiği hükümler ile Türk ekonomisinin gelişme çizgisini ve modelini belirlemiş oluyordu. Türk ekonomisi uzun dönemde AET'yi tamamlayan bir ekonomi şeklini alacaktı. 5 yıllık hazırlık dönemi sonunda varılacak geçiş dönemi ile birlikte Türkiye, Gümrük Birliği'ne bağlı yükümlülüklerini yerine getirmeye başlamış olacaktı.

1964 yılında yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile, 5 yıl sürmesi gereken hazırlık dönemi başlıyordu. Hazırlık döneminde Türkiye herhangi bir ödün vermemiş, tek yanlı olarak bazı avantajlar sağlamıştır. Hazırlık dönemi ile Türkiye'nin geçiş dönemindeki yükümlülüklerine hazır duruma gelmesi amacı güdülmüştür.

Hazırlık dönemi içinde Türkiye'nin AET'den sağladığı ödümler şu şekilde özetlenebilir:

1) Dönemin başlaması ile bazı Türk ihraç mallarına belirli kotalar içinde indirimler tanındı. Daha sonra da miktarlar artırıldı. Kapsanan mallar arasında tütün, üzüm, fındık, incir gibi geleneksel mallar başta geliyordu. Buna sonradan bazı dokuma ürünleri de eklendi.

2) AET, Türkiye'ye 174 milyon dolarlık kredi sağladı.

3) Başta F. Almanya olmak üzere AET ülkelerine işçi gönderilmesi bakımından bazı kolaylıklar getirildi.

Hazırlık döneminin normal olarak 1969'da sona ermesi ve geçiş döneminin başlaması gerekirken, sonraları erken bulunan bu tarih ertelenmiştir. Geçiş dönemi hükümlerini belirleyen Katma Protokol 23 Kasım 1970'de imzalanmış ve ancak 1.1.1973'de yürürlüğe girmiştir. Aradaki boşluk geçici anlaşma ile yürütülmüştür.

Hazırlık dönemi'nin başında, geçiş dönemi'nin resmen başladığı 1.1.1973'e kadar AET ile yapılan ticaretin, Türkiye'nin dış ticareti içindeki payı artmıştır. 1963'de Türkiye'nin toplam ihracatı içinde AET'nin payı % 38 iken, bu oran 1972 yılında 39.2'ye yükselmiştir. Aynı dönem içinde, Türkiye'nin ithalatı içinde AET'nin payı % 28.5'ten % 41.8'e çıkmıştır.

Geçiş dönemi ile birlikte Türkiye, hazırlık döneminden farklı olarak AET'ye ödün vermemeye başlamıştır. Bu ödümler şöyle sıralanabilir: Gümrük indirimleri, ortak gümrük tarifesine uyum, AET için kota genişletmesi ve liberasyon oranının artırılması.

AET ise bazı istisnalar dışında Türk sanayi ürünleri için gümrük duvarlarını kaldıracak, mali yardımda bulunacak ve Türk işgücünün AET içinde serbest dolaşımı ile ilgili kolaylıkları 1976-1986 dönemi içinde tamamlamış olacaktı.

O sıralar Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olması etrafındaki tartışmalar da giderek belirli bir yoğunluk kazanmıştı. Üyelik

lehindeki fikirler başlıca şu noktalara dayanmakta idi:

- Topluluk çerçevesinde sağlanacak dış finansman kolaylıkları;
- Türkiye'nin işgücü fazlasına Topluluk içinde sağlanabilecek terimli istihdam olanakları;
- İhracatın arttırılabilmesi olasılığı;
- Batı teknolojisinden yararlanılabilme olanakları;
- Türk sanayiinin etkinliğini arttıracak rekabet koşullarının belirlenmesi.

Topluluğa tam üye olunması halinde belirebilecek güçlükler ise aleyhteki fikirlerin kaynağı olmuştur. Bu fikirler de şöyle özetlenebilir:

- Türkiye'nin Topluluk ile ortaklık ilişkileri, egemen ekonomi niteliğini taşıyan batının sanayileşmiş ülkeleri ile ülkemiz arasında mal ve hizmet, emek ve sermaye akımını tam bir serbestliğe kavuşturacaktır. Oysa, Türk sanayiinin daha uzun yıllar, bu egemen ekonomilerle rekabet edebilecek kadar güçlenmesi olanaksızdır. Bu durum karşısında yerli sanayiini çökeceği muhakkaktır.

- Topluluktan Türkiye'ye akacak yabancı sermaye, iç kaynakları ve pazarları ele geçirerek dışa bağımlılığı arttıracaktır.

Üyeliğin yanında ve karşısında olanların tartışmaları, dünyanın ekonomik ve siyasal koşullarındaki hızlı değişimin pek farkına varılmaksızın uzadı gitti. Dünya bunalımı, Akdeniz çevresindeki yeni ekonomik ve siyasal koşullar, Üçüncü Dünya ülkelerinin görünüşte de olsa ağırlıklarının artması, genel ekonomik ve siyasal ortamda yeni dengelerin aranması, petrol sorunu, vb. gibi değişen koşul-

lar Topluluk ülkelerinin tavrını da etkiledi.

Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerinde tarım özel bir yer ve önem taşımakta idi. Çünkü Topluluğa sanayi malı ihraç olanaklarının sınırlı olduğunu düşünenler, en önemli ihraç potansiyelinin tarımsal mallarda olduğunu ileri sürmüşlerdi. Ankara Anlaşması da tarımsal mallarda serbest ticaret ilkesini içerdiğinden, bu görüşlere destek olmuştur. Ancak, Topluluğun kendi tarımsal sorunlarının boyutları ve özellikle Atina Anlaşmasıyla Yunanistan'a verilen tarımsal ödünlere yarattığı Topluluk açısından sakıncalar, Topluluğun Ankara Anlaşması'nda yer alan tarımsal malların serbest dolanımı ilkesinden kısa sürede dönüş yapmasına neden olmuştur. Katma Protokol tarımsal mal ticaretini, serbest dolanım ve gümrük birliği çerçevesi dışına çıkarmış ve yalnızca birtakım tarımsal ödünlere vermekle yetinmiştir. Ancak bu ödünlere anlamı da o zamanlar yoğun biçimde tartışılmıştı. Çünkü ödünlere geleneksel ihraç ürünlerimiz yanında Türkiye için hiç ihraç konusu olmayan bazı malları da kapsıyordu.

Aslında Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tarımsal ihracat olanaklarını gerçekçi bir biçimde değerlendirmek gerekir. Örneğin tarımsal ihracatın yarısından çoğunu oluşturan pamuk, fındık, kuru üzüm, kuru incir ve tütün gibi mallarda Topluluk piyasaları doyum halindedir. Bunun yanında Topluluk bir çok tarımsal malda yüzde yüze yakın yeterlik içine girmektedir. Yeterliliği yüzde yüzden aşağı olan bir çok tarımsal malda da ya Türkiye'nin üretim olanakları sınırlıdır ya da rakip

ülkeler güçlüdür. Topluluğun önemli ölçüde ithal ettiği diğer bazı mallarda ise Türkiye'nin kendisi net ithalâtçı durumdadır. Ülkemiz için ihraç potansiyeli gösteren mallarda hem diğer Akdeniz ülkelerine daha büyük oranlı ödümler tanınmıştır hem de Türkiye'nin ulaştırma, standardizasyon ve pazarlama açısından güçlüğüleri vardır.

Geçiş dönemini düzenleyen Katma Protokol'un uygulanmasını izleyen yıllarda önemli sorunlar da belirlemeye başlamıştır. Katma Protokol görüşmeleri yapılırken bu sorunlardan önemli bir kısmının ileride ortaya çıkacağı âdeta önceden bilinmekte idi. Bu sorunlar ve tartışma noktaları şöyle özetlenebilir:

- Türkiye'nin yükümlülükleri açık ve kesin bir şekilde miktar ve oranlara bağlanmış, bunların belirli bir takvim içinde otomatik olarak yerine getirilmesi öngörülmüştür. Buna karşılık AET'nin yükümlülükleri görüşmeler sonucu karara varılarak uygulamaya konulacak biçimde ele alınmıştır.

- Türkiye'nin Katma Protokol ile sağlamış olduğu avantajlar AET'nin üçüncü ülkelere sağladığı kolaylıklar sonucu bütünüyle ortadan kalkmıştır. Özellikle AET'nin Akdeniz Politikası sonucu Türkiye, üçüncü ülkelere oranla daha az avantajlı duruma düşmüştür. Buna karşılık Türkiye'nin geçiş dönemi takvimine göre, yükümlülükleri giderek ağırlaşmıştır.

- Sanayi ürünlerinde AET dışı birçok ülke ile aynı duruma gelen Türkiye, tarım ürünlerinde, bazı ülkelere oranla geride bile kalmıştır. Böylelikle Türkiye, «ortak üye» olma avantajını kaybetmiştir.

- 1976-1986 dönemi içinde Türk işçilerinin topluluk içinde serbest dolaşmalarının sağlanacağı konusundaki hükmün, AET ülkelerince yerine getirilmek istenmediği anlaşılmıştır.

- AET dışı ülkelere tanınacak ticari avantajların AET'ye de uygulanması koşulu, Türkiye'nin üçüncü ülkeler ile olan ilişkilerini sınırlamıştır.

1978 yılında AET ile ilişkilerin yeni bir yapıya dönüştürülmesi için Ankara yeni girişimlerde bulunmuştu. Ancak bu girişimler her nasılsa hiç de olumlu sayılmayacak bir süreçte giriverdi. 1978 yılı sonbaharında Brüksel'de yapılan görüşmelerde, Türkiye AET'ye karşı yükümlülüklerinin IV. Plan dönemi süresince dondurulmasını önerdi ve bu öneri AET tarafından hemen kabul edildi.

Brüksel görüşmelerinde Türkiye ayrıca şu taleplerde bulunmuştu:

- Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 5 yılda 4 milyar dolar kredi sağlaması ve Topluluk içindeki özel kaynakların da harekete geçirilmesine ek bir 4 milyar dolar daha finansman olanağı yaratılması;

- AET'nin Akdeniz ülkelerine verdiği ödümlerin, Türkiye'ye de tanınması;

- Bazı sınıai ihraç ürünlerine konan kısıtlamaların kaldırılması.

İlişkilerin dondurulması önerisini eleştirenlere o dönemin sorumlu kişileri; bu önerilerin Topluluk ile ilişkileri dondurmak biçiminde değil, bir süre yükümlülükleri dondurmak ve Türkiye'ye yapılan haksızlıkların ortadan kaldırılmasını beklemek şeklinde anlaşılması gerektiğini söylediler. Oysa, AET'nin önerileri bu biçimde ele almadığı kısa sürede anlaşıldı. Nitekim Topluluk beş yıl süreyle tarım

konusunda hiç bir yeni ödün verilmesini ve bağışıklık dönemi sonunda başlayacak bir otomatik gümrük indirim takvimi oluşturulmasını, yeni mali protokol ile ilgili görüşmelerin hemen başlatılmasını, Türkiye'ye yalnızca 100 milyon dolarlık acil yardım verilmesini, işçi dolanımına ait o günkü statünün devamını ve durumun ye-

ni koşullara göre 1982'de yeniden değerlendirilmesini, dokuma ürünleri konusunda yeni çözümler aranacağını karara bağlamıştır.

Bu karar üzerine Türkiye'de bazı çevreler Katma Protokol'un işler olmadığını anlaşıldığını ve bu hususun hukuksal açıdan da kabul edilmiş bulunduğunu savunurken, diğer bazıla-

ES Yayınları sunar :

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve iş çevrelerinin beklediği yapıt.

Fiyatı : 500.— TL

İsteme Adresi :

**Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Çatalçeşme Sokak No. 17/4 Cağaloğlu - İstanbul
Telefon : 26 34 11**

Not : Ödemeli postalama yapılmaz. PTT ile gönderilmesini isteyenlerin, kitap bedeline 65.— TL tutan pul parasını ilave ederek, önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

Kitapçılar İçin Genel Dağıtım :

GE - DA

rı yükümlülüklerini zaten fiili olarak yerine getirmiyen Türkiye'nin, «dondurma» önerisiyle Topluluğa kendi yükümlülüklerini de askıya alma olanağını verdiğini, dondurma kararının politik ve stratejik bir hata olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüşler aslında karşıt değil tamamlayıcıdır. Başka bir deyişle Katma Protokol'un işlevi olmayan ve yeniden tartışılması gereken birçok yönü vardı; bunun yanında Topluluk ile olan ilişkilerde yeni birtakım yollar aranması zorunluğu da doğmuştu; ama Türkiye'nin aldığı dondurma kararı hiç olmazsa politik bakımdan ve içinde bulunulan Dünya ve Avrupa koşulları açısından bütünüyle üzerinde ayrıntılı düşünülmüş bir karar izlenimi vermemiştir.

Bugün hâlâ söz konusu karar etrafındaki tartışmalar devam etmektedir. Ancak tartışmasız kabul edilebilecek bir durum Yunanistan'ın tam üyeliğinin ülkemizin tam üyeliğini siyasal açıdan engellemesi olasılığının büyük olduğudur. Son dönemlerin değişken ve dinamik koşulları dikkate alındığında, üyeliğin lehinde ya da aleyhinde olunsun, gelecekte verilebilecek özgür bir kararın şimdiden ipotek altına alınması olasılığı ulusal çıkarlar açısından olumlu bir gelişim olarak yorumlanamaz. Hele İspanya ve Portekiz'in de tam üyelik istemleri Topluluk tarafından kabul edildikten sonra, Türkiye'nin başvurusu halinde mali yardımlardan tarife ve kotalarla ilgili ayrıntılara, emeğin dolanımından sermaye akımı ile ilgili konulara kadar tüm tartışmalar bir ölçüde rakip sayılabilecek ülkelerin katılacağı toplantılarda yapılacaktır. Başka bir deyişle Topluluğun genişlemesi ile birlikte Türkiye'nin ileri sürdüğü koşullar ile ilgili tartışmalar çok

daha karmaşık bir süreçten geçecektir.

Bu karmaşıklığı önleyebilecek çözümlerden biri Türkiye'nin de zamanında tam üyelik için başvurusu olabilirdi. Nitekim bu yapılmış olsaydı, Topluluğun başvurusu kabul etmesi halinde geçiş döneminin koşulları pek fazla değiştirilmeden ve ek ödün verilmeden belirli avantajlar içinde Türkiye'nin sorunlarına Topluluğun daha ciddi bir biçimde eğilmesi sağlanabilirdi. Başvuru isteminin Topluluk tarafından kabul edilmemesi halinde ise Türkiye'nin eline iyi bir pazarlık fırsatı geçmiş olacaktı. Yarattığı sınırlı olumlu etkiler yanında sağlayabileceği bu pazarlık avantajı nedeniyle başvuru çözümü o günlerin koşullarında en azından politik açıdan rasyonel bir çözüm olarak nitelenebilirdi. Ancak bu fırsatın kaçırılmış olduğu açıktır.

Türkiye, geçmişte Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerindeki kararsızlığının sonuçlarına şimdi katlanmak zorunda kalmaktadır. Üstelik bu kararsızlığı yaratan nedenler kamuoyunca bir türlü anlaşılmadığı için, bugünkü tepkilerin duygusal nitelik taşımamasına da pek şaşmamak gerekir. Ayrıca son ekonomik önlemlerin, siyasal ilişkilerin de soğuduğu bir döneme rastlaması düşündürücüdür. Türkiye'nin ihracatından şikâyeti olan ülkeler, sorunun kendileri için gerçekten ciddi olduğunu sayısal verilerle kanıtlamak gereğini bile duymamaktadırlar. Ancak bütün bu olumsuz görünüm, yakın gelecekte Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkiler yeniden gözden geçirilirken alınacak kararların sağlığını etkilememelidir. Güçlü bir Türkiye'nin batı ile ilişkilerindeki kararlılığı, ekonomik olduğu kadar siyasal açıdan da zorunludur.

Günü gelince!

Tasarrufun amacı;
zamanlı/zamansız giderleri
zorlanmadan karşılamaktır.

Tasarrufun amacı;
elinin altında bir kaynak
bulundurmak... günü gelince
yararlanmaktır.

593 şubesiyle
Yapı Kredi, tasarrufları

gününde verimlendiren
zengin bir kaynak,
güvenilir bir dayanaktır.

**YAPI ve KREDİ
BANKASI**

"hizmette sınır yoktur"

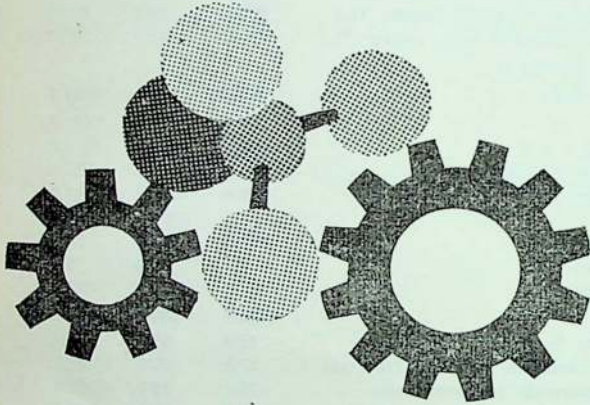
ekonomik göstergeler

	1980	1981	1982		1983
			Kasım	Aralık	
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	1161.4	1101.2	1268.2	921.9	1103.6
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL.)	278.6	386.4	514.4	542.7	485.8
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	655.2	920.3	805.5	910.5	836.9
Hazineye kısa vadeli avans (milyar TL.)	188.7	261.9	238.3	266.2	249.1
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	813.8	1648.1	2094.7		
Ticari	287.0	469.8	441.7		
Tasarruf	383.1	901.2	1374.8		
Vadesiz Tasarruf	196.5	223.5	233.8		
Vadeli Tasarruf	186.6	677.6	1141.0		
Resmi	84.1	157.4	187.4		
Bankalar	56.9	111.8	84.3		
Diğer Mevduat	2.7	8.0	6.5		
Toplam Krediler	804.0	1391.9	1649.2		
Tarım	194.8	340.2	256.4		
Kalkınma Bankaları	42.6	63.5	91.1		
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	37.2	63.3	87.1		
İpotek Karşılığı: (Gayrimenkul)	15.2	19.7	30.3		
Denizcilik	3.8	15.4	25.7		
Ticari, Sınal, Sair	503.1	880.4	1150.0		
İller Bankası	7.2	9.5	8.6		
PARA ARZI (milyar TL.)	678.1	872.8	1178.4	1373.5	1194.6
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi	3071.4	3858.8	4593.9	4816.5	5007.0
Gıda Maddeleri ve Yemler	2768.3	3395.9	3889.5	4030.6	4273.4
Sanayi Hammadde ve Yarı Mamul	3576.6	4630.4	5768.1	6126.3	6231.3
İstanbul Geçinme İndeksi	3339.5	4294.5	5433.3	5567.3	5797.5
Ankara Geçinme İndeksi	2799.3	3523.2	4461.5	4557.0	4691.1
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	7909.4	8933.4	7677.1	8734.4	731.0
Dışsatım	2910.1	4702.9	4981.9	5746.0	478.1
İşçi Dövizleri	2071.0	2489.6	1991.9	2186.7	

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibariyle birikmeli (kümülatif)'dir. Ancak T.C. Merkez Bankası'na ilişkin bilgiler, Eylül 1982 sonu itibariyle değil, 1 Ekim 1982 tarihli itibariyledir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

**Kimya sanayi
yardımcı maddeleri
tüm endüstrinin
vazgeçilmez unsurlarıdır.**

.Türk-Henkel tüm üretimi ile
ihracat yapan tekstil, deri,
metal ve gıda gibi sanayi
kollarının kalite garantisidir.

Her tüten bacada bir Türk-Henkel mamulü...

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Gülten KAZGAN
- Tefvik SARAÇOĞLU
- Prof. Dr. Besim ÜSTÜNEL

YÖNETEN :

- Dr. T. Güngör URAS

Türkiye ile AET arasındaki ilişkilerin bugünkü durumu. Tarafların birbirine yaklaşımında ortaya çıkan sorunlar. Bekleyişlerdeki farklılıklar.

URAS — Türkiye'de 1960'lı yıllardan bu yana AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu) konusu tartışılıyor. Fakat tartışmalarda hiç değilse Türkiye yönünden konuya yaklaşım sık sık yön değiştiriyor. «AET yararlı mı, zararlı mı; katılım mı, katılmayalım mı; Yunanistan girdi, biz ne yapacağız?» derken, pamuk ipliği, pamuklu gömlek konuları gündeme geldi. «AET Türkiye'yi Avrupa dışına mı itiyor?» şüpheleri doğdu. AET Türkiye'de demokratik parlamenter düzen çalışmalarını izledi. Önceleri AET - Türkiye ilişkileri sadece Ankaralı bürokratlarca izlenirken, birden özel sektör öne geçti. Brüksel'e gidip gelmeye başladı.

AET kanadının Türkiye'ye yak-

laşımı da zaman içinde farklılıklar gösterdi. Önceleri, «Aman Türkiye de bir an önce başvursun...» diyenler; «Türkiye için AET üyeliği büyük yük getirir.» şeklinde konuşmaya başladılar. Gerek üyeleri, gerek AET'nin Brüksel'li bürokratları, Türkiye'yi istemek bir yana, iter biçimde davranış gösteriyorlar.

Sayın Saraçoğlu, Türkiye - AET ilişkilerinin ilk yıllarından bu yana önce Ankara'da yüksek düzeyde bir bürokrat, sonra emeklî bir büyükelçi olarak konunun içinde. Gelişmeleri sadece izlemedi, yaşadı da... Sayın Saraçoğlu, halk ifadesi ile sorulum: AET cephesinde Türkiye ile ilgili olarak neler dönüyor? Nedir AET'nin Türkiyeden alıp veremediği?

AET-Türkiye ilişkilerini etkileyen etkenler; ekonomik, politik ve konjonktürel olarak üç grupta toplanıyor

SARAÇOĞLU — Sayın Uras, AET ile ilişkilerimize bugün etki yapan üç önemli ögeyi belirtmeye çalışayım. Bunlardan birincisi siyasaldır. AET parlamenter demokrasi ile idare edilmeyen ülkelerle ilişkilerini asgari düzeyde tutmak ister. Bu durum değiştiği zaman, AET'nin de ilişkilerindeki durum değişir. AET bu konuda özellikle Avrupa Parlamentosu vasıtasıyla çok yaygın bir şekilde uğraşmaktadır. Türkiye'de demokrasiye dönüş çalışmaları dikkatle izlenmekte, her gelişmede görüş belirtilmekte, yahut çeşitli girişimlerde bulunmaktadır.

İkinci konu ekonomiktir. Türkiye'nin büyük bir ülke olması, kalabalık bir ülke olması, ciddi ve bol ekonomik problemi olması nedeniyle; bugün AET yöneticileri Türkiye'yi bir katılma girişimi yapmaktan caydırmak için her türlü çabayı göstermekte, her çareye başvurmaktadır.

Ekonomik olan bu sorunun bir de politik yanı vardır. Türkiye katılma başvurusunu yaptığı takdirde onu reddetmek -bunun NATO içindeki yankılarını, ya da Amerika ile ilişkilerde yaratacağı tepkileri düşünerek- çok zor olacaktır. O halde Türkiye her ne pahasına olursa olsun caydırılmalıdır.

Hedef, ortaklığın mümkün olduğu kadar zenginleştirilmesi, geliştirilmesidir. 1980 Tecrübesi bunun kabul olmadığını göstermektedir. Çünkü bir yerde çıkarlar söz konusu olmaktadır. Her üye ülkenin ulusal çıkarı, ortaklığın zenginleştirilmesine

engel olan en büyük nedendir. Bu itibarla Türkiye eldeki ile, verilebilen ile avutulmalı ve tekrar edeyim, üyelik girişiminde bulunması önlenilmedir.

Üçüncü öge konjonktürel etkenidir. Zamanımızın bir sorunudur. Halen topluluk sanayiinde tekstil sektörü büyük bir kriz içindedir. 1977 yıllarından beri tüm dünya üretici ve ihracatçı ülkelerine tekstilde kısıtlama sistemi uygulanmaktadır. Bir yandan görünürde genel kurallarda mevcut anlaşmalara uyuyor gibi görünmek istemekte, öte yandan imkân nispetinde ithalatı kısıtlamaktadır. Bu da Türkiye ile ilişkilerinde büyük bir sorun yaratmaktadır.

URAS — Sayın Saraçoğlu, bu saydığınız olumsuz etkenler devamlı, kalıcı etkenler mi? Düzeltme şansı var mı?

SARAÇOĞLU — Politik etken bir zaman meselesidir. Topluluğun maruf dogmacılığı ile anlamak istemediği konu, Türkiye'nin en kısa sürede parlamenter demokrasiye döneceğidir. Bunda hiçbir Türk'ün, hiçbir yöneticinin şüphesi yoktur. Nasıl bir demokrasi? Kabul edilir mi, edilmez mi? Zannedirim bu bir iç sorundur. Topluluk içinde bazı aşırı uçların dışında, genellikle diğer üyelerin de yaklaşımı budur. «Demokrasi olsun da, nasıl olacağına Türkler karar versin.» diyorlar. Bu nedenle ilk sorunu geçici olarak kabul etmemiz gerekir.

İkinci sorun köklüdür. Maalesef zaman içinde oluşmuş, gelişmiş ve bizim seyirci kalmamızdan da büyük ölçüde etkilenmiştir. 1975 yılında Yunanistan AET'ye tam üyelik için müracaat ettiği zaman; «Türklerin ayak sesi koridorda, el tıkrıtları kapımızda; yarın gelecekle ve biz onlara hayır diyemeyeceğiz; Türkler gelmekte haklıdır.» diyen topluluk bugün; «Topluluk tamamlanmıştır,

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Dr. T. Güngör Uras (Ak Sigorta A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı), Prof. Dr. Gülten Kazgan (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Besim Üstünel (İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Mühendisliği Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Tevfik Saraçoğlu (İktisadi Kalkınma Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi); «Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu İlişkileri» konusunun tartışıldığı «Ekonomik Yorumlar» toplantısında bir arada görüşüyorlar.

olsa olsa belki Norveç olur, ondan sonra artık son...» demektedir. Türkiye'nin katılmasından hiç kimse bahsetmemektedir.

URAS — Bu Batı'nın Türkiye'yi kabul etmemesi anlamına mı gelir?

SARAÇOĞLU — Burada bir konuya belki şahsi kanım olarak değinmek istiyorum. Türkiye savunma alanında NATO'ya üye olmakla -bunun faydasını, mahzurunu bir tarafa bırakıyorum- büyük bir yük altına girmiştir. Bu muhakkak para harcamakla olmaz. İnsan vermekle de olur. Belli bir görevi üstlenmekle de olur. Binaenaleyh Batı Dünyası'nın savunmasında Türkiye büyük bir yük almıştır. Büyük bir pay almıştır. Bunun karşılığı olan, yahut buna yardımcı destek olacak olan ekonomik alanda ise Türkiye'yi elleri avuçları boş tutuyorsunuz. NATO bir Batı Av-

rupa örgütüdür. Türkiye'ye NATO'da ağır yükler verilmektedir. Şu halde Türkiye Avrupalıdır. Avrupa savunmasına NATO içinde katılmıştır. Binaenaleyh Avrupa'nın ekonomik yararlarını en üst düzeye çıkarmaya çalışan AET topluluğundan Türkiye atılamaz. Topluluk Türkiye'nin girişini menedemez.

URAS — Sayın Saraçoğlu, acaba Türkiye-AET ilişkilerinde biz AET'yi sadece bir ekonomik birlik olarak mı görüyoruz? AET tarafından istenmememiz, dışarıya itilmemiz bir ölçüde Avrupa Birliği dışında kalmamıza, Avrupa Birliği ile bağımızı sadece NATO'nun askeri kanadındaki ilişkimizle sınırlı tutmamıza, sonra da politik arayışlarımızı başka yönlere tevcih etmemize neden olabilir mi?

SARAÇOĞLU — Bence politika ekonomiden kolayca ayrılabilen bir

husus değildir. Politikanın altında ekonomik çıkarlar yatmaktadır. Değişmez kanundur. Şu halde Türkiye politikada, savunmada bu kadar yük alırken, bunun kaynağı olan ekonomik çıkarlardan mahrum tutulması, bu ilişkilerin ayrılmaz parçası olan nimetlerden mahrum tutulması, Türkiye bakımından kabul edilemeyecek bir husustur. Biz NATO vasıtasıyla yalnız Batı'ya bağlı kalıp da, ekonomik açıdan Batı'nın dışında tutulduğumuzda, çok ters bir durum ortaya çıkar. Türkiye son yıllarda bunu denemiştir. Askeri yönden Batı'da kalıp ekonomik yönden Batı dışında çeşitli arayışlarda bulunmuş, fakat sonunda başka seçeneği olmadığı ortaya çıkmıştır. «Bu seçenek iyi mi, kötü mü?» onun tartışmasını yapmıyoruz. «Başka seçenek var mı, yok mu?» bunu tartışıyoruz. Benim kanımda Batı'nın askeri yükü taşındıkça, bu görev alındıkça, başka seçenek yoktur. Ekonomik yönden Batı dışında pazar bulmak askeri yönden Batı aleminin içinde kalmakla mümkün olmaz. Bugün Batı'da kim vardır? Bizim de dahil olduğumuz bir blok vardır. Bir de tarafsızlar vardır. Türkiye tarafsız mı olacak? Olabilir mi?

URAS — Sayın Saraçoğlu, biranız genel anlamda ekonomik çıkarları, biz daha tek bir mal bazında bile büyük güçlüklerle karşılaşmıyor muyuz?

SARAÇOĞLU — İhraç edebildiğimiz bir tek mal ortaya çıktığı zaman, Topluluk kısıtlama koyuyor. Bu çok hissi bir şey. Gerekçe, bu sektörlerde AET ülkelerinde kriz var. Kriz olmasa ben bu malı satamam ki onlara. Ben gelişme halinde bir ülkeyim. Gelişme halindeki bir ülkenin gelişmiş ülkelere mal satabilmesi, ancak o sektörün kriz halinde olması, bir yerden aşağı düşmesi nedeniyle olur. İşte bizim Avrupa'ya tekstil satılabilmemiz ancak bu şekilde mümkün ola-

bilir. Topluluk tekstili sağlıklı, sıhhatli bir hale kavuşursa, o zaman bizim AET'ye olan tekstil ihracatımız düşecektir. Topluluk 1977'den beri bütün dünyada tekstil üreticilerine kısıtlama uyguladı. Onlar üzerinde çeşitli baskılar yaparak kendilerini kısıtlattırdı. Topluluk bu kadar girişimde bulunacağına kendi ithalatçısına, «Sen ithal edemezsin.» desin, olur biter bu iş, değil mi? Dikkat ederseniz kendi ithalatçısına hiç birşey söylemiyor. Ülke ve kişi olarak ihracatçı üzerine baskı yapıyor. Niye? Çünkü kendi prensibine saygılı olması lazım. Yoksa toplumun sebebi mevcudiyeti kalmaz. İthalatçı serbest, fakat ihracatçı kendi kendini kısıtlayacak. Bu durumda Türkiye'nin tezi şudur: «Ben bir ortaklık anlaşması imzaladım. Bunda ek hiçbir kısıtlama yapılamaz. Mevcut sınırlamalar daha ağır duruma getirilemez. Sen de imzalamışsın aynı anlaşmayı. Binaenaleyh ben herhangi bir şekilde yeni bir kısıtlama yapamam. Gönüllü kısıtlamayı Türkiye kabul etmez. Topluluk bütün dünyaya uygularsa, bu sürer gider.»

URAS — Bu böyle sürüp gidecek mi?

SARAÇOĞLU — Kanımca birtakım ara formüller bulup Türkiye'nin ihracat şansını devam ettirmek lazımdır. Bu da, miktar kısıtlamasına, devlet olarak karşı gelmek, fakat özel sektör olarak razı olmakla kabildir.

Türkiye özel sektör düzeyinde kısıtlamayı kabul etmekle ortaklık anlaşmasını bir üçüncü ülke anlaşması düzeyine indirgememiştir. Gönüllü kısıtlamada anlaşmayı imzalayan kim? Özel sektör... Özel sektörün «Ben şu anlaşmayı kabul ettim, ben şunu kabul etmedim.» demeye hakkı var mıdır? Devletler anlaşma imza eder. Özel sektörün imzaladığı anlaşma, ancak kendisi için bağlayıcıdır. Devlet için değildir. Şu halde özel

sektörün yapacağı anlaşmaları Topluluk kabul eder ve bizim tekstil ihracatımız da bu şekilde, şu veya bu sınırlarda devam ederse, bundan memnun olmak gerekir. Birçok kere yazdım, söyledim. Masaları yumruklamakla bu sorun çözülmez. Bir sürü formül, bir sürü çözüm aramak ve bunlardan birini de uygulamak lazım. Sonra bir de yatırım olarak bazı girişimlerde bulunmak lazım.

URAS — Sayın Saraçoğlu, bu tekstil sorunu nereden çıktı?

SARAÇOĞLU — Efendim, bazı tekstil firmaları ya da bu firmaları temsil eden bazı kuruluşlar gidiyorlar, kendi ülkelerinin ilgili makamlarına müracaat ediyorlar. «Biz Tür-

Tevfik SARAÇOĞLU

kiye'den gelen tekstil ürünlerinden, «T-shirt»lerden şikâyetçiyiz; ucuz satıyorlar, dumping yapıyorlar, biz bunlarla rekabet edemiyoruz.» diyorlar. O ülke temsilcisi Komisyon'a başvuruyor. Komisyon üyeleri kendileri arasında konuşuyor. Karar veriyor. Türkiye'ye kısıtlama uygulayalım, diyor-

lar. Türkiye olarak biz girişimimizi işiştin geçtikten, herşey olup bittikten sonra yapıyoruz. Komisyon konuyu tartışmış, aleyhimize karar vermiş. Halbuki iş bu safhaya gelmeden bizim tekstil kuruluşları şikâyetçi firmalarla temasa geçse, belli bir noktada birtakım girişimlerde bulunsa, ekonomik çıkarlar yönünden anlaşmalara varsa, giderek temaslarını sıklaştırsa; belki bu olumsuz durumlarla karşılaşmayacağız. Biz bunu yapmıyoruz, son ana kadar bekliyoruz.

URAS — Sayın Kazgan, Türkiye'nin Topluluğa karşı yaklaşımında son yıllarda ne gibi gelişmeler oldu? Türkiye ne gibi arayışlar içinde?

konuya bilimsel değil, duygusal yaklaşan Türkiye, AET'den verebileceğinden daha fazla şeyler bekledi

KAZGAN — Önce şunu söyleyeyim: Türkiye sanıyorum ki baştan itibaren AET'nin ne olduğunu çok iyi anlamadan, AET'nin vereceğinden çok daha fazla şeyler bekledi. Yani, yaklaşım bir kere son derece duygusal oldu. Bilimsel düzeyde olmadı. Bu yaklaşımlarda Türkiye sanıyorum iki noktayı göz önünde tuttu.

Bunlardan bir tanesi Ortak Pazar'dan sağlayabileceği ekonomik çıkarlardı. Ekonomik çıkarlar olarak şunları sıralayabiliriz: Bir kere işçilerinin serbestçe Avrupa pazarına girmesi, orada iş bulması, böylece Türkiye'nin üzerindeki işsizlik yükünün hafiflemesi bekleniyordu. Tabii karşılık olarak da işçi dövizleri girişi... İşçilerin orada eğitimi de bir kazanç olarak ekonomiye katılabilecekti.

İkincisi Türk tarım ürünleri serbestçe Avrupa pazarına girecekti. Bir

karşılaştırmalı üstünlük anlayışına göre Türkiye tarım ürünlerini rahatça Ortak Pazar'a satabilirdi, rekabet fiyatlarında... Böylece çok yakınında olan bir pazardan, üstelik de tavizli olarak yararlanabileceği bir pazardan Türkiye imkân sağlayacaktı. Varsayımımız o idi ki, Ortak Pazar yalnız Yunanistan ve Türkiye'den tarım ürünü alacak, buna karşılık bütün dünya ülkeleri ortak gümrük tarifesiyle daha az rekabet edilebilir duruma getirilmiş olacaktı.

Üçüncüsü sanayide işbirliğine gidilebilecekti. Türkiye'ye yapılacak doğrudan, dolaysız yatırımlar yoluyla Türkiye'nin sanayileşmesi kolaylaşacaktı. Teknoloji transferi, kredi ile desteklenecekti. Böylece Ortak Pazar Türkiye için ekonomik gelişmeyi sağlayacak bir kaynak olarak düşünülmüyordu. Beklentiler bu idi.

Tabii bunun politik yanı da vardı. Özellikle Kıbrıs olayları 1960'ların başında başladıktan sonra, Yunanistan karşısında dezavantajlı duruma girmemek için Batı Avrupa karşısında eşit koşullarda bulunmak gerekiyordu. Bunun da yolu Ortak Pazar'a Yunanistan'la birlikte katılmaktı. Türkiye'nin Ortak Pazar'dan beklentileri yaklaşık bunlardı.

URAS — Sayın Kazgan, bu beklentiler nasıl umutsuzluğa dönüştü?

KAZGAN — Sayın Saraçoğlu'nu izleyerek ilk engelin konjonktürdeki olumsuz gelişme olduğunu belirteceğim. Bu konjonktür etkenliğini yine genel olarak dünya konjonktürü anlamında alıyorum. Batı Avrupa'nın petrol krizi ile birlikte girdiği durgunluk olayı, küçük bir satıcı olan Türkiye için bu pazarın, ne tarım ürünleri ne de sanayi ürünleri açısından sanıldığı gibi öyle alabildiğine genişleyen, dolayısıyla fiyat düşürmeden rahatlıkla ihracatını artırabileceği bir pazar olmadığını ortaya koymaya başladı.

İşçilerin sorunu ise daha da önemli boyutlara ulaştı. Çünkü her ne kadar işçi dövizleri Türkiye için önemli sayılacak düzeylerde gelmeye devam etti ise de, sosyal sorunlar ortaya çıktı. Toplumlararası sürtüşmeler o noktaya geldi ki, bunlar Türk Hükümeti ile Alman Hükümeti arasında dahi politik sorun yaratır oldu. Sonunda Türkiye Ortak Pazar'a tam üye olmak için müracaat edeceğini açıklar açıklamaz, vize uygulaması başladı. Sayınorum 1980 yılı başlarında idi. Sayın Hayrettin Erkmen Dışişleri Bakanı idi. Bir Ortaklık Konseyi toplantısı ertesinde basına yaptığı açıklamada, Türkiye'nin tam üyelik talebinde bulunacağını bildirdi. Aradan bir-iki ay geçmişti ki, vize uygulaması Almanya tarafından gündeme getirildi. Onu da öbür Avrupa ülkeleri izledi. Böylece işçi sorunları ve Avrupa'ya yakınlaşma beklentileri de büyük ölçüde darbe yemiş oldu.

Yunanistan ile Türkiye arasındaki politik sorunlar bilgi çerçevesinin dışındadır. Ama inanıyorum ki bu Ermeni olayları, başta Fransa olmak üzere birçok Avrupa ülkesinin Türkiye'ye karşı tutumunda, ciddi ölçüde sürtüşme yaratır hale geldi. Sayın Saraçoğlu diplomat olduğu için ben den daha iyi hatırlayacaktır. Fakat hatırladığım kadarı ile Sayın Hasan Işık Fransa'dan bir sürtüşme dolayısıyla ayrıldı. Böyle bir olaydan sonra bir süre orada elçilik mevki boş kaldı. Arkasından Sayın İsmail Erez gitti. O da maalesef hayatını kaybetti.

Bütün bu olaylar tabii ki gerek hükümet katında, gerekse kamuoyunda etkilenme yapıyor. Avrupa'ya karşı bir tür güvensizlik, çekingenlik doğuyor. Eski Müslüman - Türk düşmanlığının Avrupa'da hâlâ devam ettiğine dair bir kanı kamuoyunda yayılıyor. Tabii bu, işin politik yanı.

URAS — Sayın Kazgan, politik sorunlar ağır mı basıyor?

KAZGAN — Hayır. Politik sorunlar yanında ekonomik sorunlar da önemli. Örneğin, Türkiye'nin Avrupa pazarına öncelikle pazarladığı belli başlı tarım ürünlerinin 1981 ve 1982 yıllarındaki döviz getirileri ile ilgili bir gelişmeden söz edeceğim. 1981 yılında Türkiye incir, üzüm ve fındık gibi Avrupa pazarındaki geleneksel üç başlıca ihracat ürününde oransal olarak su artışları sağlamış. Kuru in-

Prof. Dr. Gülten KAZGAN

cir. kuru üzüm ve fındıkta sırası ile «% 10,5», «% 24,2» ve «% 5». Bu pazara ihracatımız artmış. Fakat sağladığımız döviz geliri sırası ile «% 9», «% 1» ve «% 23,6» oranında düşmüştür. Demek ki, miktar olarak ihracatımız arttığı halde, döviz gelirimiz azalmıştır. Şunu da belirtiyim ki, 1981 yılından itibaren Türkiye'ye verilen tarım tavizleri artırılmıştır. İşte bu konteyner dışında kalan fındık hariç, diğer geleneksel ürünlerimiz birçok halde % 100'e yakın tavizden yararlanmaktadır.

Şimdi gördüğünüz gibi miktar olarak ihracat artarken, döviz gelirinin azalması aşağı yukarı iktisatçı Bhavgati'nin «ihracat ile fakirleşme»

dediği olaydır. Bu, 1981'de olan olay. Fakat 1982 yılına geldiğimizde durum gerçekten dramatik boyuttadır. Bütün geleneksel ürünlerimizi ve yeni ürünlerimizi birlikte ele alalım: Pamuk, üzüm, incir, antep fıstığı, fındık, portakal, mandalina, limon, diğer bazı meyveler ve pamuk ipliği. Bildiğiniz gibi pamuk ipliği Batı Avrupa pazarı dışında satmadığımız bir üründür.

Bu ürünlerden portakal, mandalina ve diğer taze meyveyi bir tarafa bırakırsanız, tümünün miktar olarak ihracatı artmıştır. En büyük artış % 23'le limondadır. Onu % 13 ile fındık izliyor. Diğerleri de bu dolaylarda artış göstermiş. Miktar olarak artış mevcut. Fakat bunların tümünün getirdiği döviz geliri dramatik boyutlarda azalmıştır. Şöyle: Pamuk «-% 21», incir «-% 1», üzüm «-% 19,5», antep fıstığı «-% 06», fındık «-% 24», portakal, mandalina «-% 61,7», limon «-% 12», diğer taze meyveler «-% 21», pamuk ipliği «-% 10,7». Yani bir nokta ortaya çıkıyor ki; Türkiye geleneksel tarım ürünlerinde ve artık geleneksel niteliğe girmeye başlayan bir sanayi ürünümüz olan pamuk ipliğinde Batı Avrupa pazarından büyük ölçüde döviz kazanma olanağını yitirmiştir.

URAS — 1982 yılı tarım ürünleri ihracat geliri rakamlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

KAZGAN — 1982 yılında Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatından artan gelir elde edememesi kesinlikle Türkiye'nin miktar olarak ihracatını artıramadığı için değildir. Fakat tarım ürünleri ihracat fiyatları öyle düşmüştür ki, Türkiye'nin sağladığı döviz geliri ne yazık ki azalmıştır. Yani bu tipik «fakirleşerek büyüme» olayıdır.

Ortak Pazar'la ilişkilerinin devam ettirecekse, Türkiye'nin; «Geleneksel ürünlerde taviz aldık, bunların ihracatını artırırız.» gibi yanlış bir yargı

ile yola çıkıp, alışverişten zarara uğramaması şarttır.

URAS — Sayın Kazgan, bu gelişme sadece 1982'nin olayı değil herhalde. Ne dersiniz?

KAZGAN — Evet. İkinci petrol krizli olayından sonraki dönemi inceleyelim. 1980 yılında Türkiye'nin Ortak Pazar'a ihracatı 1.2 milyar dolar. Ortadoğu'ya ihracatı 740 milyon dolar. Çok yuvarlak rakamlarla söylüyorum. 1981'de Ortak Pazar'a ihracat 1.5 milyar dolar, Ortadoğu'ya 2.1 milyar dolar. 1982'de Ortak Pazar'a 1.6 milyar dolar, Ortadoğu ülkelerine 2.9 milyar dolar. İlginçtir ki 1980'den bu yana, yani 1980-81-82'de, asıl ihracat atılımı yaptığımız bu üç yılda Türkiye'nin Ortak Pazar'a satabildiği mallardan elde ettiği döviz gelirindeki artış 2.2 milyar dolardır. Bence bu durum Türkiye'nin çok yanıldığı bir noktayı ortaya koyuyor. Tabii şunu belirtirim ki, bu gelir azalmalarında konjonktürel etkenin de rolü vardır, ama burada yapısal etkenler esas rolü oynuyor. Ortak Pazar'ın verdiği tavizler o denli yayılmıştır ki, aynı ürünler olmasa bile bunlara çok yakın, bu ürünleri ikame edebilecek ürünler de taviz aldıklarından, talep aşığı kaymaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin bunlardan büyük gelir sağlama olasılığı kaybolmaktadır; azalmaktadır. Yani Türkiye eğer Ortak Pazar'la bütün ilişkilerini böyle geleneksel ürünlerde ve pamuk ipliğinde sürdürmeye devam ederse, şunu söyleyeyim ki, bunun sonu hüsrandır. Türkiye'nin bu ilişkileri kurması mümkün değildir.

URAS — Avrupa'da konjonktürel değişim Türkiye için yeni fırsatlar yaratmaz mı?

KAZGAN — Batı Avrupa tekrar bir genişleme dönemine girerse, tabii bu ürünler için biraz daha olanak artabilir. Fakat şunu bilelim ki, bu olanak sadece biraz daha artar;

çok daha fazla genişleme olasılığı yoktur. Dolayısıyla Türkiye eğer Ortak Pazar'la ticari ilişkilerini geliştirmeye devam ederse, kendi iç üretim yapısını ve ihracat yapısını değiştirip Batı Avrupa pazarında rekabet edebilir hale gelmesi lazımdır. Yani başlangıçta yola çıktığı varsayım bu pazardaki ilişkileri böyle ekonomik olarak sürdürmesi mümkün değildir. Bunun için Türkiye'nin yaklaşımını değiştirmesi gerekiyor sanıyorum.

URAS — Sayın Kazgan, Türkiye'nin AET ilişkileri yahut Türk toplumunun AET içindeki bekleşimlerindeki değişimi sadece ekonomik ilişkilerdeki tıkanma ile izah edebilir miyiz? Acaba Türk halkı AET'yi ekonomi faktörü dışında başka yönlerde de değerlendiriyor mu?

KAZGAN — Türk halkı, Batı Avrupa'nın Ermenilerce öldürülen Türk vatandaşlarına karşı veya eylem sürdüren Ermenilere karşı takındığı tavır dolayısıyla tedirgindir. Güvensizlik duyuyor. Bir taraftan insan haklarını savunan bir Topluluk; öbür taraftan öldürülen insanlar karşısında son derece kayıtsız, ihmalkâr, hatta birçok durumlarda Türklere karşı tecavüzkâr tutumlar içinde. Oysa, insanın sahip olması gereken ilk hak yaşama hakkıdır. Bu durum kamuoyunda çok olumsuz etkilere yol açıyor.

Tabii şöyle de düşünebiliriz. Bir de konunun Türkiye'de demokrasinin yerleştirilip genişlemesi yönü var. Bunun Türkiye-Avrupa ilişkileri açısından değerlendirilmesi var. Sanıyorum ki Türkiye'de aydınların bir kesiti Avrupa Topluluğu ile ilişkilerde özellikle bu konuyu vurguluyor. Yani söyledikleri şu: Türkiye eğer demokratik kurumlarını kurup geliştirecekse, mutlaka Batı Avrupa ülkeleri ile yakın ilişkiler içinde olması lazım. Tam üyelik çerçevesinde ilişkilerin kurulması lazım. Çünkü Tür-

kiye'nin bu kurumları nasıl kuracağını başka türlü öğrenip bunu geliştirme olanağı yok. Bu fikir, aydınların bir kesitinin fikridir. Fakat bu görüş ne ölçüde halk katına iniyor? Yani Türk halkının tümü için geçerli bir inanç mı? Onu söyleyemeyeceğim. Bunu belki kamuoyu yoklamaları ile saptamak lazım. Sonra Türk hakkında böyle bir Avrupalı olma özlemi ne ölçüde var? Onu da saptamak çok zor. Bunu belki daha çok kentli aydınların sahip olduğu bir özlem olarak değerlendirmek gerekiyor.

URAS — Sayın Kazgan tartışmayı bir çizgiye getirdi. Türkiye'deki özelemler - Avrupa bütünleşmesine... Sayın Üstünel, Avrupa Konseyi'nde görev yapmış bir eski politikacı ve

Dr. T. Güngör URAS

teknisyen olarak konuyu nasıl değerlendiriyorsunuz? AET ilişkilerimizin geleceği konusunda ne gibi beklentiğiniz var?

ÜSTÜNEL — Benim Avrupa Ortak Pazarı ile ilişkim, Avrupa Konseyi'nde vaktiyle aldığım görev dışında asıl bundan 20 küsur yıl önce bu konuda yayınladığım birtakım araş-

tırmalarla başlar. Ben Türkiye ile AET arasındaki ilişkilerin bir çıkmaza gireceğini yıllarca önce görüp söylemiş bir iktisatçı olarak, bugün duruma belki daha değişik bir açıdan bakabileceğimizi düşünüyorum.

AET'nin Türkiye'ye karşı tutumunun değişmesinin kendine özgü nedenleri var: ekonomik açıdan yeni ülkeler karşısında gerileyen topluluk, genişlemede büyük güçlük çekiyor

Sayın Saraçoğlu bugün Türkiye ile Ortak Pazar arasındaki ilişkileri büyük ölçüde etkileyen üç önemli etkenden söz etti. Haklı olarak politik etkenin ağırlığını, önemini vurguladı. Sonra ekonomik etkenden söz etti. Daha sonra konjonktürel yani kısa süreli -belki de ileride geçebilecek olup halen başlıca tekstil ürünlerimizi etkileyen- bazı etkenlerden söz etti. Bence Türkiye'nin bugün AET ile ilişkilerinin nasıl bu noktaya geldiği, bu noktadan, bu çıkmazlardan nasıl kurtulabileceğimiz ve ileride bu ilişkileri düzelterek tam üyelik aşamasına geçip geçemeyeceğimiz konusunu incelemeyen, bir miktar geriye dönüp bakmamızda ve bu arada hem Türkiye'de hem de Avrupa Ortak Pazarı'nda ne gibi gelişmeler olduğuna kısa bir görüş atmamızda yarar vardır. AET ile Türkiye ilişkilerinin bu noktaya gelmesinin nedenlerini anlayabilmek için bir miktar geriye gitmek gerektiğine inanıyorum.

1958'de yani bundan tam 25 yıl önce Roma Anlaşması yapıldığı zaman, Avrupalılar kendi aralarında pazar genişlemesinden doğan büyük avantajlar bekliyorlardı. Ve bu avan-

tağların çok önemli bir kısmını da ilk 10-15 yıl içinde gerçekleştirdiler. Ama 1973'den 1983'e kadar, yani son 10 yılda Avrupa kendi içinde beklediğini yapamadı. Yeni ortaya çıkan rakipler karşısında ise geriledi. O bakımdan son 10 yılı, özellikle Avrupa'nın kendi içindeki sorunların yoğunlaştığı, çözümlerin güçleştiği bir dönem olarak bilmek, kabul etmek zorundayız. Dolayısıyla Sayın Saraoğlu'nun dediği gibi, Avrupa'nın Türkiye'ye karşı tutumu değişmiştir. Doğru, ama bunun kendilerine has nedenleri var. Çünkü Avrupa 1960' lardaki veya 1970'lerin başındaki Avrupa değil artık. Avrupa karşısında Japon rekabeti var. Ve Avrupa'nın karşısında yeni endüstrileşen ülkelerin rekabeti var. Bunlarla başa çıkabilmesi için, özellikle petrol krizi 1973' de patlak verdikten sonra, Avrupa'nın kendi yaşlanmış endüstri yapısında, «ekonomide kireçlenme» dediğimiz o- lay yapısı içinde yeni yapıya kavuşma, gençleştirme operasyonu yapması gerekiyordu. Bunu yapamadı. Dolayısıyla bir yaşlı adamın nasıl daimar kireçlenmesinden dolayı birtakım rahatsızlıkları, güç yitirmesi olursa; genç Japonya'nın, 1973 krizinden sonra sürekli olarak «re-construction» yapan Japon ekonomisinin karşısında rekabet alanında Alman, Fransız veya İngiliz sanayicisi sürekli kaybetmiştir. Bunun yarattığı birtakım güçlükler vardır ki, bunun bizi etkilememesi mümkün değildir.

Ayrıca yeni endüstrileşen ülkeler var. Onlar ortak tarifeyi falan lüks sayıp bir miktar da devlet desteği alarak, yani sübvansiyon alarak Avrupa pazarlarına girmeye ve onun çeşitli endüstrilerini zorlamaya başladılar. Türkiye'nin satmaya çalıştığı mallar sınırlıdır. Pamuk ipliği veya «T-shirt»ler. Ama bu küçük bir örnektir. Bizim için önemlidir, ancak Avrupa'daki yüzlerce problemin sadece bir tanesidir. Son on yıldaki

olumsuz gelişmeler karşısında, başta demir-çelik olmak üzere Amerika ile başları dertte Avrupalıların. Çünkü sübvansiyon vermeden mal satamıyorlar. Sübvansiyon verilince de Amerika, «Demir-çeliği sübvansiyon e-diyorsun.» diye Avrupa'ya karşı ambargo koymak durumunda kalıyor. Tarım ürünleri konusunda izlenen tarım politikası nedeniyle Avrupa'da ürün fazlası var. Ürün fazlası stokları devamlı artış halindedir. Bu artış hem finansman güçlükleri yaratıyor hem bu finansmana katılma açısından özellikle İngiltere ile güney ülkeleri arasında sorunlar yaratıyor. İtalya'sı, Fransa'sı, Yunan'sı tan'ı bir tarafta; Almanya ve özellikle İngiltere buna itiraz ediyor. Eğer söz konusu sorunu bu yıl içinde halledemedikleri, İngiliz İşçi Partisi de seçimi kazandığı takdirde, İngiltere'nin Ortak Pazar'ı terketmesi tehdidi çok ciddi olarak Avrupalıların karşısında duruyor. Yani bu gibi güçlüklerle de baş etmesi gereken bir Topluluk karşındayız.

Bu arada Avrupa'nın gündeminde genişleme maddesi var. Yunanistan'ı da aldıktan ve 10 üye olduktan sonra, «Daha da genişletelim mi, genişletmeyelim mi?» diye düşünüyorlar. Çünkü sırada Portekiz, İspanya ve Türkiye var. Özellikle İspanya ile Portekiz artık Batılı anlamda parlamenter demokrasiye döndüklerine ve bu rejime konsolide ettiklerine göre; onlar açısından hem bu rejimlerini sağlamlaştıracak güvence altına alacak, hem de ekonomik olanaklarını AET ile birleştirecek bu entegrasyon; Avrupa fikrinin, Avrupa Birliği fikrinin kaçınılmaz bir sonucudur. Ama bugünkü koşullar altında AET ülkelerinin bu iki Avrupa ülkesini bile aralarına kabul edip onun getireceği yükleri üstlenmeleri son derece güç görülüyor. Onun içindir ki başta Fransa olmak üzere, tarım ürünlerinde yeni üyelerin gelişiyle ortaya

çıkacak sorunları üstlenemeyeceğini düşünen bazı üyeler, böyle bir genişlemenin, böyle bir katılmanın bu yıllarda söz konusu olamayacağını, Yunanistan'ın girişi ile bu kapının kapandığını ısrarla söylüyorlar. Bu kapıyı yeniden açmak için İspanya'nın yeni Başbakanı birtakım girişimlerde bulunacak. Yapabilir mi? Kapıyı aralayabilir mi, açabilir mi? Onu önümüzdeki aylardaki gelişmeler bize gösterecektir. Ama Avrupalıların bir acı deneyimi olmuştur bu arada.

Prof. Dr. Besim ÜSTÜNEL

Yunanistan'ı tam üyeliğe alırken kendi açılarından verdikleri aşırı ödümler ve onun getirdiği yükler dolayısıyla bugün o kadar pişman gözüküyorlar ki; bazı üyelerin bundan sonra kesinlikle yeni yük getirecek, ucuz işgücü bakımından yeni sorunlar yaratacak yeni bir üyenin tam üyelik hakkı ile Topluluğa katılmasına izin vermeye yanaşmayacağı anlaşılıyor.

Bunlar Avrupalıların Türkiye'ye karşı tutumundaki değişmelerin ikinci nedeni. Birincisi, kendi içlerinde fazla başarılı olamamaları idi. Ja-

ponya ve yeni ülkeler karşısında gerilediler. İkincisi, genişleme bakımından kendi içlerinde az önce değindiğim güçlükler var. Ama bunların yanında Türkiye'deki gelişmeler de, Avrupalılar tarafından kabul edilebilirlik bakımından en azından kolaylaştırıcı olamadı. Güçlükleri artırıcı yönde oldu. Bunun en güzel ifadesini Sayın Ali Ulvi'nin karikatüründe görüyoruz. Bu karikatürü dergimizde tekrar yayınlamanın, konuya ışık tutması bakımından yararlı olacağı kanısındayım.

URAS — Sayın Üstünel, zamanla şartlar ve ilgiler değişiyor...

ÜSTÜNEL — Türkiye bundan 25 yıl önce 1959'da yaptı ilk başvurusunu. Yunanistan da hemen arkasından. Daha önemlisi Ankara Anlaşması'nı 20 yıl önce imzaladılar. Eğer Türkiye Ankara Anlaşması'nı inzalaması kararı ile, yani siyasi tercih kararı ile tutarlı bir ekonomik yapı oluşturma yönünde ciddi uygulama gösterse idi, 20 yıldan beri herhalde Avrupa Ortak Pazar'ı ile entegrasyona daha yakın bir ekonomik yapıya kavuşması gerekirdi. Oysa bütün veriler gösteriyor ki, tam tersi olmuştur. Özellikle son 10 yılda. Neden son on yılda? Onu da açıklamaya çalışayım.

Türkiye 1963'de girdiği planlı dönemin ilk iki plan döneminde, dünya ekonomisinden fazla kopmadan iyi-kötü bir sanayileşme çabası içine girmiştir. Ama 1973'de girdiği Üçüncü Kalkınma Planı döneminde, petrol krizini tamamen bir tarafa iterek, dünya ekonomisinin nereye gittiğini hiç görmezden gelerek, sürekli dünya ekonomisinden kopmuştur. Pazar ekonomisi koşullarından uzaklaşmıştır. Kendi içine kapalı, dünyadan kopmuş ve bambaşka bir yörüngede, krizler içinde bunalıp kalmıştır. Bu krizlerin çözümü için de hiçbir önlem alınmamıştır; bu on yıllık dönemin çok büyük bir kısmında... Özel-

likle daha 1973'de, dünya koşullarına ayak uydurmak, Avrupa'ya entegrasyonun hazırlanmak üzere Türkiye'nin ekonomik yapısında değişiklik yapılması gerekirken, yapısal değişim gereği varken; 1973'den 1983'e buna belki on katı daha yapısal değişim gereği eklendi. Ama bütün bunlar tamamen ihmal edildi, bir tarafa itildi. Kendi günlük kısa dönemli ekonomik, sosyal, siyasal sorunlarımızı çözmeye çabası içine düştük. Bütün bu gelişmeler 1980-1981 yıllarında Türkiye'nin ekonomik yaşamında ikinci önemli krizi yaşaması sonucunu doğurdu. 24 Ocak 1980 paketinden sonra Türkiye, pazar ekonomisi koşullarını, fiyatların etkinliğini, dış dünyaya uyum sağlama çabalarının önemini anlar duruma geldi. Bu yönde eksik de olsa bazı çabalar gösterdi. Bu arada Ortadoğu'ya daha fazla açılmak, Ortadoğu ile ilişkilerini daha güçlendirmek yolunu seçti. Bugün bazı meslekdaşlarımız bu gidişi; «Ortadoğu'ya açılıyoruz. Ekonomik açıdan Ortadoğu'ya bağlanıyoruz. Gerek krediler, gerek dışalım ve gerekse dışsatım bakımından. Öyle ise biz Avrupa'dan uzaklaşıyoruz.» anlamında yorumluyorlar. Bu, kesinlikle doğru bir yorum değildir. Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle, Müslüman ülkelerle ekonomik ilişkilerini geliştirmesi; ekonomik yapısını güçlendirmek, kuvvetlendirmek ve dışa açılacak noktaya yaklaştırmak bakımından katkıda bulunduğu ölçüde; Avrupa Ortak Pazarı'nı da tam üyeliğe doğru hazırlayıcı bir etki yapabilir.

İspanya ile Portekiz'i elinin tersi ile itme taraftarı olan Avrupalılara karşı; «Bunları itemeyiz. Çünkü sadece İspanya ve Portekiz'i Avrupa ekonomisine entegre etmekle kalmayacağız. Bu kanaldan Latin Amerika'ya, Kuzey Afrika ülkelerine açılmayı sağlayacağız.» argümanı güçlü bir şekilde ortaya konuyor. Özel-

likle Fransa'ya karşı. Türkiye de eğer Ortadoğu ile Müslüman ülkelerle ilişkilerini güçlendirip geliştirirse, ileride buna benzer bir argümanı Türkiye'nin Avrupa Ortak Pazarına tam üye olmasını savunacak bir ülke, mesela Almanya kullanabilir. Diyebilir ki: «Aklınızı başınıza alın. Sadece Türk ekonomisini Avrupa'ya bağlamakla ve bunun siyasal, askeri veya diğer avantajlarını sağlamamakla kalmayacağız. Bu kanaldan birtakım stratejik, ekonomik üsler sağlayarak diğer Müslüman ülkelere, Ortadoğu'ya, Afrika'ya daha sağlam bir şekilde açılmak, onlarla ilişkilerimizi daha güçlendirmek olanağını elde edeceğiz.» Tabii eğer biz bu arada ilişkilerimizi daha sağlıklı, daha sağlam bir şekilde geliştirebilirsek...

AET ile Türkiye arasındaki ilişkileri çıkmazdan kurtaracak olumlu çözümler bulunabilir mi? Bunu gerçekleştirebilmenin koşulları nelerdir? Bütünleşme ne kadar bir sürede tamamlanabilir?

URAS — Sayın Üstünel. Buradan hareket ederek acaba bu çıkmazdan Türkiye'yi ve Avrupa'yı kurtarıp ilerde olumlu çözümler bulabilir miyiz? Hangi koşullar altında bulabiliriz?

ÜSTÜNEL — Bir kere Sayın Sarrafoğlu'nun değindiği politik etken Avrupalılar bakımından vazgeçilmez bir faktördür. Onu hepimiz kabul etmek zorundayız. Üstelik bence rasgele bir demokrasi değil, Avrupa standartlarına göre bir demokrasiyi

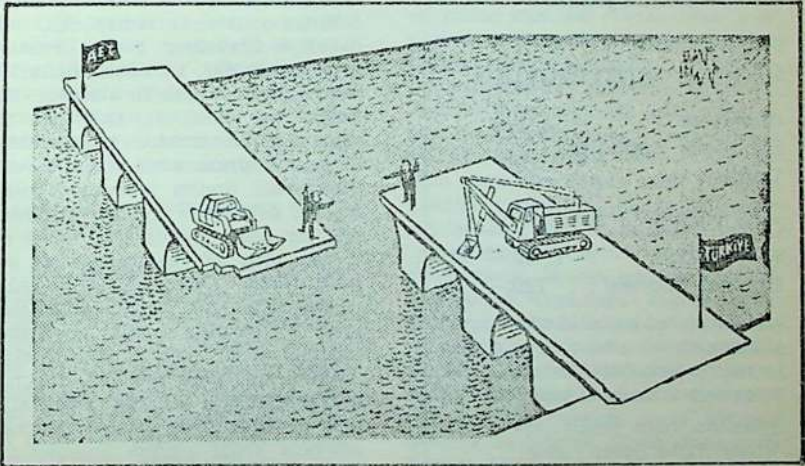
kurmak, yaşatmak zorundayız. Avrupa demokrasileri standardındaki demokrasiyi sadece getirmek değil, bunun da yaşayacağına, sürdürülebileceğine dair bir güvencenin sağlanabilmesi şart. Böylece karşımızdaki mukavemeti, direnci çok rahatlıkla açabiliriz, kirabiliriz. Türkiye'de er ya da geç Batı Avrupa standartlarına uygun parlamenter bir demokrasi kurulacaktır ve yaşatılacaktır. Dolayısıyla bu güçlüğü kısa bir süre sonra aşılabileceğine inanıyoruz.

Gelelim ekonomik güçlüğü... Ekonomik güçlüğün aşılması bir-iki yılda veya beş yılda olacak bir iş değil. Yalnız bu değişiklikleri de fazla abartmamak gerekir. Dünya konjonktüründeki gelişmeler Amerika'da başlamıştır, Avrupa'ya yakın gelecekte sirayet edecektir. Bu durum önümüzdeki yıllarda Avrupa'yı rahatlatacaktır. İşsizliği azaltacak, enflasyon hızını düşürecektir. Konjonktürel güçlüklerin önemini büyük ölçüde azaltacaktır. Dolayısıyla da korumacı eğilimleri çok düşük düzeylere indirebilecektir. Bu gelişmeler olursa, Avru-

pa kendini toparlayıp parçalanmadan ve Avrupa Birliği'ni tamamen dağıtmadan oyunu sürdürecektir. Ortaklık dağılma tehlikesi ile karşı karşıya bugün. Topluluk bu krizi atlattı kendini toparlayabilirse, sanıyorum ki hem Portekiz'i ve İspanya'yı hem de Türkiye'yi birlikte ve benzer koşullar içinde kendine katma kararını alabilir. Bunun için siyasal girişimlerde bulunmak, gerekirse İspanya ve Portekiz'in yaptığı gibi NATO kozunu kullanarak, siyasal güçlükleri aşmak ve özellikle Yunanistan'ın vetosunu kırmak yönünde başarılı politikalar arayışında olmak gerekir.

URAS — Sayın Üstünel, üyelik konusunda iyimser görünüyorsunuz.

ÜSTÜNEL — Önümüzdeki beş yılda Türkiye'nin dışı açılan birtakım sanayileri konsolide etmesi, sağlamlaştırması gerekiyor. Yeni yatırımların tamamen eski yapıyı değiştirecek; Avrupa, Ortadoğu ve dünya ile kolayca rekabet edebilecek; dışı dönük döviz üreten fabrikalar şeklinde gerçekleştirilmesi halinde Türkiye'de çok

Sayın Ali Ulvi'nin bu karikatürü 22.12.1982 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmıştır.

şey değişebilir. Yunanistan'a tanınan birtakım geçiş süreleri vardır. Ona benzer geçiş süreleri istenirse, yani tam üyeliği aldıktan sonra bile 5 yıllık veya 8 yıllık geçiş süreleri öngörülürse; sanıyorum ki, 1980'li yılların sonuna varmadan tam üyeliği sağli-yabiliriz. Ama bu geçiş dönemlerini de 1990'lı yıllar içinde bitirmek zorundayız. Bunu göze alabildiğimiz takdirde ve kendimizi buna göre planlayıp ciddi uygulamaya geçtiğimiz takdirde çözüme ulaşırız. «İki sandalye arasında oturmak» diye bir deyim vardır. Türkiye bugün bu durumdadır. Hem Ortak Pazar'a girmeye karar vermiştir, hem 20 yıldan beri yapması gerekenin tam tersini yapmıştır. İki koltuk arasında boşta kalmıştır. Bu durumdan kurtulup hangi koltuğa oturacağımızı bilip, o koltuğa oturup, onun gereğini yapmak durumundayız. Bu, daha önce de söylediğim gibi, Ortadoğu ülkelerine açılmaktan, Müslüman ülkelerle siyasal, ekonomik ilişkileri daha da yoğunlaştırmaktan vazgeçmek anlamına gelmez. Aksine o yöndeki girişimleri

devam ettirmek ve ekonomiyi dünyaya, dışarıya ve Ortak Pazar'a öncelikle açmak gerekmektedir. Ben bu bakımdan hem ekonomimizin bu işi başarabileceğine, hem de siyasal güçlüğü aşılabileceğine inanıyorum. Sanıyorum biz bunu başarabildiğimiz takdirde, bir Ortadoğu ülkesi olarak kalmak zorunda bırakılmayız. İran'a vaktiyle verilen görevleri üstlenmek zorunda kalmayız. Avrupa'nın bir parçası olarak, Avrupa'nın saygıdeğer bir üyesi olarak, hem siyasal konuda hem ekonomik konuda etkinliği olan, sözü geçen, özgür ve demokratik bir ülke oluruz.

URAS — Sayın Saraçoğlu, parlamenteler demokrasiye dönüş, ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesinde ne ölçüde ağırlık taşıyor?

SARAÇOĞLU — Parlamenter demokrasiye dönüşün Avrupalılar tarafından mutlaka istendiği bir gerçektir. Buna tamamen katılıyorum. Fakat Avrupalı ayrıntıya da inmek istiyor. Demokratik hakların kullanımına bakıyor. Örneğin; «Grev hakkı eskiden daha genişti, siz bunu biraz daralttınız.» diyor. O zaman ilgi, müdahaleye dönüşüyor. Sayın Üstünel'in söylediği gibi, bu konu nitelik itibariyle konjonktürel bir konudur. Yakında sona erecektir. Çok kısa bir zamanda bu mesele hallolacaktır. Ekonomik uyumsuzluk daha önemli. Türkiye'nin üretim yapısını değiştirmeden, değiştirme yoluna girmeden AET'nin genel prensiplerini kabul etmeden, giriş için başvurması söz konusu değildir. Onun için tarım ürünlerine güvenerek ortaklığa başlamak, hiç değilse şimdiki koşullarda mümkün değil. Ama bazı iyimler; «Avrupa'nın ambarı olalım, tarımda gelişelim. 1990'lı yıllarda petrol krizi gibi bir gıda krizi çıkacak. Türkiye dünyada kendi kendini besleyen 7-8 ülkeden biri. Bu yüzden AET bizi reddedemez.» demektedirler. Onlar

Okurlarımıza Duyuru

**Banka ve
Ekonomik Yorumlar
Dergisi**

1983 yılında 12 sayı için :

Yıllık abone : 1.560.— TL.

Öğrenci abonesi : 780.— TL.

Abone bedelleri posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıda sayıları belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi : 1541

Akbank Türbe Şubesi : 4512

Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768

mı haklı çıkar, biz mi haklı çıkarız? Bunu zaman gösterecektir.

URAS — Sayın Saraçoğlu, bugünkü statümüz içinde ihracatı geliştirme şansımız yok mu?

SARAÇOĞLU — İhracat teşvik istemektedir. Akla gelen ilk önlem ihracata sübvansiyon ve prim vermektir. Sübvansiyon Toplulukça yasak edilmiştir. Vergi iadesi altında bunu yapmak istiyoruz. Topluluk kural koymuştur. Vergi iadesi, vergiden fazla olamaz. Halbuki bizde gerçek vergi ile vergi iadesinin ilgisi yoktur. İşte hatalar bunlardır. Zannedildiğinden de çok kolaydır bunları düzeltmek.

URAS — Sayın Saraçoğlu, Sayın Üstünel tam ortaklık için kısa süreli bir takvim verdi. Mümkün müdür bu?

SARAÇOĞLU — Bizim AET'ye girmemizin süresi bir hesaba bağlıdır. En iyi koşullarda bir müzakere 5 yıl sürmektedir. Sayın Üstünel'in izni ile bir düzeltme yapayım. Yunanistan'a bir sürü taviz vermek şöyle dursun, Yunanistan kendisine her denene şeye, politik nedenlerle ve Türkiye'ye karşı destek sağlamak için «evet» demiştir. Yani Yunanistan ile yapılan anlaşma o denli Topluluğa avantaj sağlayan bir anlaşmadır ki, Papandreu bile isyan etmiştir buna.

ÜSTÜNEL — Avrupalıların iddiası bu...

SARAÇOĞLU — Topluluğun genişlemesine karşı olanlar; «Yunanistan başımıza bela oldu, yenilerini almayalım.» diyorlar. Portekiz ve İspanya için durum halledilmiştir. 1984' de tam üye olmaları bekleniyor. İspanya için belki müzakerelerin uzaması mümkün. Geçiş süreleri elbette olacaktır. Geçiş süresi olmayan katılma anlaşması yoktur. İngiltere bi-

le geçiş süresi almıştır. İrlanda'nın çok geniş geçiş süreleri vardır. Yunanistan'ın geçiş süreleri vardır. İspanya ve Portekiz'de de müzakerelerde geçiş dönemi vardır.

URAS — Sayın Saraçoğlu, hazırlık anlaşmasından söz ettiniz. Önümüzdeki yıllarda karar verilse, AET'ye giriş ne kadar yıl alır?

SARAÇOĞLU — Sıra ile gidersek; müzakere dönemi 5 sene, geçiş dönemi 10 sene, eder 15. Uygulama için onay işlemleri 2 sene. En kısa bir hesapla 17 sene. Topluluğa başvuruyu yapsanız, tam üye olmanın işlerlik kazanması 17 senedir. Ama bu süre zarfında müzakere safhasında olmanın dahi sağlayacağı mali, ekonomik çeşitli avantajlardan, siyasal avantajlardan yararlanılabilir. Bunların hepsinden yararlanmanız kabildir. Yani, «Nasıl da biz 17 sene sonra tam üye olacağız. Binaenaleyh bu işin ucunu bırakmak lazımdır.» gibi bir düşünceye saplanmak yanlış olur. Bizim için hak olan bir hususu sonuna kadar kovalamamız lazım. 25 Mart 1981'de, biliyorsunuz, devletin en yetkili otoritesi «Ortak Pazar'a girelecektir. Hazırlık çalışmaları derhal başlasın.» diye tereddüte mahal bırakmayacak bir açıklama yaptı. Bu, kâğıtlar üzerine yazıldı, çalışmalar da başladı. Bu çalışmaların sonuçlanması uzun vade işidir. Bunlar çok zaman alacaktır. Benim şahsi endişem, hazırlık yapılırken, hangi hazırlığın yapılacağını bilen teknisyenin bulunmamasıdır. Bunların yeterli sayıda olmamasıdır. Bunun için de Topluluğun yahut Topluluğa katılmış olan ülkelerin tecrübelerinden yararlanmamız, yol ve yöntem öğrenmemiz gerekir. Aksi halde tek başımıza «Topluluğa nasıl katılırız?» diye önce onu keşfedip, ondan sonra katılma işlemini başlatmak büyük hata olur. Ben de Sayın Üstünel'in fikrine katılıyorum. Er ya da geç işi ciddi tut-

tuğumuz takdirde tabiatıyla bu katılma işi gerçekleşecektir.

URAS — Sayın Saraçoğlu, biz katılmaya kadar Topluluk dağılır mı dersiniz?

SARAÇOĞLU — İktisadi bütünleşmeler bize bir şey öğretmiştir. Ülkeler ekonomik yönden gittikçe çapraşık ilişkiler kurdukları ölçüde, bir-biriyle çözümleri olanaksız olmaktadır. İngiltere dahil o kadar grift ilişkiler oldu ki, kanımca Topluluğu dağıtmak mümkün değildir.

URAS — Sayın Kazgan, bu gürtülüler arasında bizim Avrupa'daki işçi kardeşlerimizin durumu unutulmuyor mu?

KAZGAN — Avrupa'daki işçilere karşı, özellikle Almanya'daki işçilere karşı gelişen davranışlar, Türk kamuoyunda Avrupa'ya karşı olumsuz bir hava yaratıyor. İster geçici olsun, ister sürekli olsun işçilerimiz kendi kentine, köyüne döndüğü zaman izlenimlerini etrafına anlatıyor. «Türkler dışarı!» diye duvarlara yazılmış olan yazılar var. Bunlar da olumsuz yankılar uyandırıyor kamuoyunda. Tabii bunları bir ölçüde belki yaşanan yoğun ekonomik krizin doğurduğu aşırı davranışların sonucu olarak da yorumlamak mümkün.

URAS — Sayın Kazgan, Türkiye'nin ekonomik açıdan önemi yok. Politik yönden ağırlığı var mı?

KAZGAN — Sayın Saraçoğlu'nun belirttiği gibi sorunun politik ve ekonomik yönünü ayırmak lazım. Politik açıdan Batı Avrupa dışında kalırsa, bir gerçek ki Türkiye'yi bekleyen birtakım sorunlar ortaya çıkacak. Bu sorunlara Sayın Üstünel değindi. Yani Türk halkının öngörmeyeceği tip-te birtakım fonksiyonları yüklenmesi ve bu fonksiyonların Türkiye'nin

siyasi geleceğini, güvenliğini belirsiz hale getirmesi tehlikesi vardır. Bu gerçekten bir sorundur. Türkiye Batı Avrupa'ya bir siyasal bütünleşme içinde tam üye olarak katılabilir ve de kendisini bu tür fonksiyonlara itebilecek etkilerden arınabilirse, bu politik açıdan büyük kazanç olur. Aynı zamanda Yunanistan'la ilişkilerinde hiç olmazsa karşısında tarafsız bir Avrupa bulabilir. Gerek Kıbrıs sorunu olsun, gerekse Ege üzerindeki haklarla ilgili sorunlarda olsun, tarafsız bir Avrupa, Türkiye için bir kazançtır. Çünkü bugün durum bu merkezde değildir. Tam aksine Türkiye'nin karşısında Avrupa'nın tam üyesi olmuş, dolayısıyla kendisini destekleyen 9 güçlü üyeyi yanına almış bir Yunanistan vardır. Türkiye ise zayıf bir Amerikan desteği dışında yalnızdır. Tabii bütün bunlar, politik açıdan Türkiye'nin Batı Avrupa ile ilişkilerinde sağlayabileceği yararlardır; eğer tam üye olabilir ise. Şimdi diyelim ki bunları Türkiye gerçekleştirmek için kesin karar aldı. Tam üyeliğe Batı Avrupa da «tamam» dedi. Türkiye yavaş yavaş bu entegrasyona sağlamaya çalışacak.

Efendim, bir ülke düşününüz ki, devletin koyduğu tescilli fiyat kalktığı an ihracat düşük fiyatla yapılıyor. Sonunda Türkiye «fakirleştiren büyüme» dediğimiz sürece giriyor. Görülüyor ki Türkiye'de ihracatçı, rekabet şartları altında malları pazarlamak eğitimine, terbiyesine sahip olmadığı gibi, Türkiye'nin çıkarı aleyhine olmayacak türde pazarlanmayı sağlayacak kurumlar da yok. Yani bu için «A»sı, «B»sidir. Şunu bilelim ki, Avrupa siyasal bütünleşmeye gitmeyi hedefliyor, öncelikle bir ekonomik entegrasyon arıyor. Avrupa, Türkiye'yi ailesine alırsa, askeri sorunlar bir tarafa bırakılsın, Türkiye'yi kabul etmekten birtakım ekonomik çıkarlarının da olması lazım. Yani Türkiye'nin Topluluğa girmesi ile katlanması

gereken birtakım maliyetler olacağına göre, Topluluğun da birtakım çıkarları olacak. Bu çıkarların başında da Türkiye'ye ihracat yapması gelecek. Türkiye'ye ihracat yapabilmesi için Türkiye'nin öncelikle oraya ihracat yapabilmesi lazım. Türkiye eğer bugünkü dış dünyaya kapalı, çok düşük bir dış ticaret hacmindeki ekonomik yapı ile Batı Avrupa Topluluğu'na girerse, yaptığı bu azıcık ihracat harcamasının yaklaşık % 40'ını da petrole harcarsa, Türkiye Avrupa'dan ne alacak? Avrupalı Türkiye'ye ne satacak? Bir kere bu önemli bir sorun olarak ortaya çıkıyor. Kaldı ki yapacağımız ihracat, eğer bu geleneksel mallarda kalırsa, bunlar da Avrupa için birtakım sorunlar yaratacak. Türkiye daha başlangıçta kuralını bilmediği ve gerekli kurumlara sahip olmadığı için rekabette böyle tökezlerse, ekonomik menfaatler için gerekli karşılıklı geniş ticari olanakları yaratamazsa, ortaklık yürümez.

URAS — Sayın Kazgan, sanayi ürünlerinde ihracat şansımız var mı?

KAZGAN — Türkiye, «Ağır sanayi geçiyorum.» diye birtakım fabrikalar kuruyor. Bu fabrikalar için ağır borçlanmalara giriyor. Ülkeler değişik değişme yöntemleri seçebilirler. Bu anda onu tartışmıyorum. Ama eğer Türkiye Ortak Pazar'a tam üyelik yöntemini seçti ise, son on yılda yaptığı yatırımları niçin yaptı? Çünkü bu yatırımların, karşı taraf bize pazarını açtığı, biz de pazarımızı ona açlığımız zaman, herhangi bir döviz kurunda yaşama olasılığı yoktur. Öyleyse Türkiye geçmişteki on yılın bütün o tasarrufunu yanlış yolda israf etmiştir. Yapılan yatırımların önemli bölümü kamu yatırımlarıdır. Bunları nasıl yaşayabilir hale getirecektir? Bunları sadece basit yatırımlarla ve revizyonlarla yaşayabilir hale getirecek olsak ek zararı hafifletiriz. Fakat bunların bir kısmının kuruluş

yerleri hatalı olduğu için yaşayabilirlikleri yoktur. Teknolojileri hatalı olduğu için yaşayabilirlikleri yoktur. Söz konusu yatırımların ölçekleri, optimal ölçek olarak düşünülen boyutların o kadar altındadır ki, bu ölçekteki yatırımların yaşayabilirlik olasılığı yoktur. Türkiye'nin ekonomik entegrasyonu lafla olamaz. Eğer bu iş yapılacaksa, bunu gerçekleştirecek eğilimi sürdürmek lazım. Salt politik ilişkiler dolayısıyla de bunu geliştirmek mümkün değil. Bu bizim açımızdan yararlı olsa da, Avrupa'nın bundan ne çıkarı var? Yani Avrupa Türkiye'nin nihayet NATO'da kalması ile ilgilidir. NATO'da Türk Askeri bekçilik yaptığı sürece, Avrupa Türkiye'den askeri çıkar sağlar. Ama onun ötesi karşılıklı ekonomik çıkarlar meselesidir. Ama bu ekonomik çıkarları sağlamak için, şu anda Türkiye'nin ne kendi insanında, ne kurumlarında, ne de ekonomik yapısında hiçbir hazırlık yoktur. Bunun için ben bu işin lafla olacağına hiçbir zaman inanmadım.

URAS — Sayın Üstünel, Batı Avrupa ile Yunanistan arasındaki ilişkiler Türkiye'yi ne ölçüde etkileyecektir?

ÜSTÜNEL — Samiyorum ki Yunanistan, Avrupa Birliği'ne tam üye olmakla 9 üyeyi arkasına alamamıştır. Her konuda Avrupa'nın desteğini sağlayarak Türkiye'nin karşısına çıkamaz. Avrupalı bu yöndeki politikasını çok akılcıca yürütür. Genellikle de dengeyi korumaya çalışır. Yani Yunanistan'ı bazı konularda desteklerken, Türkiye'yi de gücendirmemeğe veyahut Yunanistan'a fazla ödün vererek Türkiye'nin ulusal çıkarlarına çok ters düşecek şeyler yapılmasına çalışıyor. Daha geniş ve konuya daha yukarıdan bakan bir yaklaşımaları vardır. Onu ben Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi Parlamentosu Asamblesi'nde 3-4 yıl

süren görevlerim sırasında, özellikle Kıbrıs konusundaki Karaçek Raporu tartışılırken veya Yunanistan ile ilgili güncel sorunlar tartışılırken Almanların, İngilizlerin, diğer Avrupalıların tutumlarında açıkça gördüm. O bakımdan Yunanistan'ın Topluluğa önce girmesi ona bazı konularda avantajlar sağlamış olsa bile, Avrupalı söylediğim denge koşulunu sağlayabilmek için olsa bile Türkiye'nin de Birliğe katılmasını isteyebilir. Yunanistan veto hakkını kullanırsa, onu kırmak bakımından en çok güvendiğim şey budur. Yani Yunanistan vetosunu kullandığı zaman Almanya, hatta İngiltere, Belçika ve Hollanda diyeceklerdir ki; «Sana tanıdığımız imkânı başkasından sakınamayız. Türkiye de Avrupalıdır. Onu feda edemeyiz. NATO üyesidir. Çok önemli yeri vardır. Ortadoğu'ya en yakın olan NATO ve Avrupa üyesidir...» Mukavemetini böylece kırmaya çalışacaklardır. O bakımdan bence aşılacak bir güçlüktür.

URAS — Sayın Üstünel, Avrupa'da Türkiye'nin tam üyeliğinin yaratacağı sorunlar bazı çevrelerde abartılmakta. Buna karşı Türkiye de kendi durumunu çok iyi anlatamamaktadır...

ÜSTÜNEL — Avrupa Parlamentosu Asamblesi'nde son dönemde yaşadığım bir olayla ilgili olarak bir açıklamada bulunmak istiyorum. Bizim görev süremiz henüz bitmemiştir. Almanların ilk vize uygulaması yürürlüğe girmeden önceki Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi toplantısında biz, bunun Avrupa Konseyi Anlaşması'na aykırı olduğunu iddia ederek konuyu gündeme getirdik. Acil görüşme talebinde bulunduk; ve görüşme de başladı. Biz bütün argümanları saralarken şöyle bir olayla karşılaştık. Toplantıda Alman parlamenterler var. Anlatıyoruz: «Bu çok ters bir uygulamadır. Avrupalı tipi-

ne ters, Avrupa Anlaşması'na ters, herşeye ters...» Görüşümüzü şöyle cevaplıyorlar: «Sizde 3,5 milyon işsiz varmış. Vizeyi koymayıp serbest bıraktık mı, bu 3,5 milyon insan Avrupa'ya gelecek.» Yani zannediyorlar ki, işgücü hareket serbestisi maddesi yürürlüğe girer girmez, Türkiye'den 3 milyon, 5 milyon, 10 milyon insan hemen taşı tarağı toplayıp oraya gidecek. Bu yanlış bir yaklaşımdır ve bunu anlatabilmemiz gerekir.

URAS — Sayın Üstünel, NATO ilişkimiz, ekonomik entegrasyonda olumlu bir etken mi?

ÜSTÜNEL — Avrupa açısından Türkiye'nin askeri yükümlülüklerinin önemli riski var. Giderek artan bir risk. Çok ciddidir, çok önemlidir. Son 10 yılda, petrol krizinden sonra ve İran'daki, Ortadoğu'daki gelişmelerden sonra Türkiye Ortadoğu'da en istikrarlı, en güçlü ve petrol bölgesinin, körfezin bekçiliğini yapmakla görevlendirilebilecek tek ülke olarak gözüküyor Avrupalının gözünde... Avrupalı sanıyorum olaya şöyle bakıyor: «Ya bu görevi ciddi olarak Türkiye'ye verirlerse, Avrupa dışındaki birtakım süper güçler böyle bir durumun ortaya çıkmasına neden olurlarsa, bu bölgenin riski artacaktır.» Dolayısıyla bu kadar riski artan bir bölgede Avrupalı çok yoğun ekonomik ilişkiler kurmayı hele yatırım yapmayı düşünemez. O bakımdan Avrupa Ortadoğu'da artan risk karşısında hem ekonomik çıkarlarını hem siyasal çıkarlarını bir kefeye koyacaktır ve Sayın Kazgan'ın belirttiği gibi ekonomik avantajlarını düşüneneği gibi, siyasal avantajlarını da buna ekliyerek ona göre kararını verecektir. Fakat bu kararı verirken, bence Ortadoğu'daki artan risk olayı bertaraf edilebilirse ve Türkiye birtakım görevler üstlenmek durumunda kalmaz ise; Avrupalı Türkiye'yi çok daha kolay kendine bağlamaya ve kendinden

saymaya hazır olacaktır. Aksi halde ters yönde bir gelişme olursa, Avrupalı Türkiye'yi de Yunanistan gibi Avrupa'nın tam üyesi, Avrupa Birliği'nin, siyasal, sosyal, ekonomik birliğinin tam üyesi olarak görmeye biraz daha güçlük çekebilecektir. O bakımdan hem Avrupa'ya hem bize birtakım görevler düşmektedir. Bu artan riskin Türkiye'ye bulaşmamasını sağlamak ve artan riski gerektiği ölçüde NATO çerçevesi içinde, bütün NATO üyelerinin birlikte görüşmesi gerektiğini ilgili platformlarda vurgulamak...

KAZGAN — Efendim, Sayın Üstünel'e bir soru sormak istiyorum. O

da şu: Acaba Batı Avrupa'nın bilgisi dışında ve de onayı dışında Türkiye'ye böyle riskli işlevler yüklenir mi?

ÜSTÜNEL — Bilgisi dışında demiyelim de, onayı dışında olabilir tabii.

SARAÇOĞLU — Ben diplomatik tanımını yapayım bunun. Kendisine sonradan haber verilmek suretiyle yüklenir.

URAS — Teşekkür ederiz.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 24 Mart 1983 tarihinde yapılmıştır.

Yeniden Değerleme Özel Sayısı Çıktı!

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME FAKÜLTESİ

MUHASEBE enstitüsü DERGİSİ

Muhasebe, Finansman, Denetim, Vergi, Sigorta,
Muhasebe Standartları ve diğer İşletmecilik Konularını
kapsayan 3 aylık dergi.

1983 yılı Abonesi 800.— TL. Tek sayı 250.— TL.

✂

Adı Soyadı : Broşür gönderiniz.
Adres : 1983 Abone 800.— TL..
Abone bedelinin T. İş Bank. Beyazıt şb. 2653h. yatırılmıştır.
yatırıldığı yer PTT Posta Çek No: 129623 Muh. Der.

ADR : İ.Ü. İşletme Fak. Muhasebe Enstitüsü Üniversite / İST.

İstanbul Bankası, aarınıza bir
"Dış Finansman Merkezi" veriyor.
Bu Merkez'de aarınıza, ihracatla
ilgili bütün işlemlerinizi hazırlayıp
bitiren bir ihracat ekibi veriyor.
Bu Merkez'de çalışanların hepsi
işinin ehli, çözümleyici.
Hepsi dakik, dinamik.
Sorunlara derhal eğilen,
kesin çözümler yaratan kişiler.
Hepsi uzman !
Bu Merkez'de herşey elektronik,
herşey bir anda.
Dünya pazarları bir anda.
Rekabet durumu, müşteri, finansman,
işlemler, çözümler... bir anda !
Bütünüyle !

"Dış Finansman Merkezi"

İstanbul Bankası T. A. Ş. Genel Müdürlüğü
İstiklal Caddesi Müeyyet Sokak No. 1
Tünel-İstanbul
Tel: 44 99 77
Teleks: 24614 İLİM tr

**İSTANBUL
BANKASI**

"dış finansman bankası,"

Uluslararası Finansal Pazarlardaki Gelişmeler ve Türkiye

DR. İHSAN ERSAN

«DEVLETSİZ para»ların ulusal sınırlar dışında oluşturdukları bütünleşmiş bir para ve sermaye sistemi olarak tanımlanan Euro-pazarlar ikinci petrol şoku sonrası zor günler yaşamaktadır. Pazarın en büyük besleyicisi OPEC ülkelerinin giderek azalan ödemeler fazlaları, gelişmekte olan ülkelerin kabaran borç faturaları, bir dizi ülkenin borçlarını geri ödemede güçlükleri, ülke riski olgusu, Latin Amerika ve COMECON krizi, IMF'in etkinliğinin arttırılması, pazarın denetim gerekliliği vb. uluslararası finansın 1983 gündemindeki konularının başlıcalarıdır.

Türkiye ise, geçtiğimiz yıl, uzunca bir aradan sonra pazara yeniden çıkışı gerçekleştirmiştir. Likidite bolluğu ve bankacılar arasında kıyasıya rekabet gibi etkenlerle borçlanmanın oldukça kolay olduğu yıllarda çeşitli nedenlerle pazardan kopuk olan ülkemiz için 1982, kredi değerliliğinin göreceli olarak düzeldiği ve uluslararası finansal pazarlar ile diyalogun yeniden başlatıldığı bir yıl olmuştur.

Yazımızın amacı, uluslararası finansal düzeydeki geçen yılki geliş-

meler doğrultusunda 1983 yılı için olası beklentileri vurgulamak ve Türkiye'nin pazardaki şansını değerlendirmektir.

OPEC'in Azalan Fonları

Uluslararası petrol pazarlarında iki yıldır izlenen gelişmeler neredeyse OPEC'i çatırdatacak boyutlara ulaşmıştır. Sürekli olarak gerileyen ham petrol fiyatları uluslararası finansal pazarların en büyük besleyicisi OPEC ülkelerinin cari işlemler dengelerini giderek bozmaktadır. Bu ülkelerin 1980 yılındaki 120 milyar dolarlık cari işlemler fazlaları geçtiğimiz yıl sonunda 5 milyar dolarlık bir açığa dönüşmüştür. Petrol pazarındaki durgunluk nedeniyle bu açığın 1983 yılı sonunda 20 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Bu gelişim «petrol zenginlerinin» pazara fon sağlama amacıyla başvurmalarına ve bazı OPEC ülkelerinin net borçlu duruma geçmelerine neden olmuştur. Kuşkusuz, ilk petrol şoku sonrası fonların ödemeler fazlaları veren ülkelere eksik verenlere doğru yeniden dönüşüme sokulma (recycling) işlevini başarılı bir biçimde gerçekleştiren uluslararası bankacılık sistemi yeni den-

İstanbul Bankası, emrinize bir
"Dış Finansman Merkezi" veriyor.
Bu Merkez'de emrinize, ihracatla
ilgili bütün işlemlerinizi hazırlayıp
bitiren bir ihracat ekibi veriyor.
Bu Merkez'de çalışanların hepsi
işinin ehli, çözümleyici.
Hepsi dakik, dinamik.
Sorunlara derhal eğilen,
kesin çözümler yaratan kişiler.
Hepsi uzman !
Bu Merkez'de herşey elektronik,
herşey bir anda.
Dünya pazarları bir anda.
Rekabet durumu, müşteri, finansman,
işlemler, çözümler... bir anda !
Bütünüyle !

"Dış Finansman Merkezi"

İstanbul Bankası T. A. Ş. Genel Müdürlüğü
İstiklal Caddesi Müeyyet Sokak No. 1
Tünel-İstanbul
Tel: 44 99 77
Teleks: 24 614 İLİM tr

**İSTANBUL
BANKASI**

"dış finansman bankası,,

Uluslararası Finansal Pazarlardaki Gelişmeler ve Türkiye

DR. İHSAN ERSAN

«DEVLETSİZ para»ların ulusal sınırlar dışında oluşturdukları bütünlüğe bir para ve sermaye sistemi olarak tanımlanan Euro-pazarlar ikinci petrol şoku sonrası zor günler yaşamaktadır. Pazarın en büyük besleyicisi OPEC ülkelerinin giderek azalan ödemeler fazlaları, gelişmekte olan ülkelerin kabaran borç faturaları, bir dizi ülkenin borçlarını geri ödemedeki güçlükleri, ülke riski olgusu, Latin Amerika ve COMECON krizi, IMF'in etkinliğinin artırılması, pazarın denetim gerekliliği vb. uluslararası finansın 1983 gündemindeki konularının başlıcalarıdır.

Türkiye ise, geçtiğimiz yıl, uzunca bir aradan sonra pazara yeniden çıkışı gerçekleştirmiştir. Likidite bolluğu ve bankacılar arasında kıyasıya rekabet gibi etkenlerle borçlanmanın oldukça kolay olduğu yıllarda çeşitli nedenlerle pazardan kopuk olan ülkemiz için 1982, kredi değerliliğinin göreceli olarak düzeldiği ve uluslararası finansal pazarlar ile diyalogun yeniden başlatıldığı bir yıl olmuştur.

Yazımın amacı, uluslararası finansal düzeydeki geçen yılki geliş-

meler doğrultusunda 1983 yılı için olası beklentileri vurgulamak ve Türkiye'nin pazardaki şansını değerlendirmektir.

OPEC'in Azalan Fonları

Uluslararası petrol pazarlarında iki yıldır izlenen gelişmeler nerdeyse OPEC'i çatırdatacak boyutlara ulaşmıştır. Sürekli olarak gerileyen ham petrol fiyatları uluslararası finansal pazarların en büyük besleyicisi OPEC ülkelerinin cari işlemler dengelerini giderek bozmaktadır. Bu ülkelerin 1980 yılındaki 120 milyar dolarlık cari işlemler fazlaları geçtiğimiz yıl sonunda 5 milyar dolarlık bir açığa dönüşmüştür. Petrol pazarındaki durgunluk nedeniyle bu açığın 1983 yılı sonunda 20 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Bu gelişim «petrol zenginlerinin» pazara fon sağlama amacıyla başvurularına ve bazı OPEC ülkelerinin net borçlu duruma geçmelerine neden olmuştur. Kuşkusuz, ilk petrol şoku sonrası fonların ödemeler fazlaları veren ülkelerden eksik verenlere doğru yeniden dönüşüme sokulma (recycling) işlevini başarılı bir biçimde gerçekleştiren uluslararası bankacılık sistemi yeni den-

geler gerektiren zorlu bir sınavın eşliğindedir.

İlk petrol şoku öncesi 120 milyar dolar olan gelişmekte olan ülkelerin dış borçları geçtiğimiz yıl sonunda 750 milyar dolara ulaşmıştır. AMEX Bankası'nın geliştirdiği modele göre bu tutar 1986 yılında 1 trilyon doları aşacaktır (1).

İzlenen gelişim uluslararası bankacıları rahatsız edecek boyutlara ulaşmıştır. Zira bu borçların büyük bir bölümü uluslararası bankalara yöneliktir ve dünya ekonomisindeki izlenen gelişmeler doğrultusunda açılan kredilerin geri dönmeme riski her geçen gün artmaktadır.

Borç Ertelemeler Yılı

Uluslararası bankacıların yıllardır korktukları düş 1982 yılında gerçekleşmiş ve bir dizi ülke peş peşe borçlarını geri ödeyemez duruma düşmüştür. Geçtiğimiz yıl «borç erteleme»ler yılı olarak uluslararası finans tarihine geçerken, bankacılar 20 kadar ülke ile rekor düzeydeki 28 milyar doların ertelenmesi için masaya oturmak zorunda kalmışlardır. Ertelemeler yılında Türkiye'nin listede yer almaması sevindirici bir olgudur.

Krizin kökeninde ilk petrol şoku sonrası alınan borçların vadelerinin dolması, batıdaki durgunluk nedeniyle gelişmekte olan ülkelerin daralan dışsattım olanakları, bozulan dış ticaret hadleri ve yüksek faiz oranları gibi etmenler yatmaktadır. Özellikle A.B.D.'de sürdürülen yüksek faiz politikası uluslararası faiz oranlarını büyük ölçüde etkilemiştir. Uluslararası kredilere baz oluşturan LIBOR

yılı boyunca rekor düzeylerde seyretmiştir. Bu gelişim, gelişmekte olan ülkelerin 1982 yılında toplam faiz ödemelerini 50 milyar dolar gibi olağanüstü bir boyuta ulaştırmıştır (2). Beş yıl öncesine oranla üç katlık bir artış ifade eden bu tutar yüksek faizden sonucudur. Giderek azalan dışsattım gelirleri doğrultusunda bu ülkeler döviz gelirlerinin önemli bir bölümünü borç ödemelerine ayırmak zorunda kalmaktadırlar.

Yılın sonlarına doğru uluslararası faiz oranlarının bir miktar gerilemeye başladığı gözlenmiştir. Gelişmekte olan ülkeler açısından bu geç de olsa ferahlatıcı bir gelişimdir.

İlk petrol krizi sonrası fonların uluslararası dönüşüme yeniden sokulma (recycling) işlevini başarı ile gerçekleştiren uluslararası bankacılık sistemi değişen koşullara uyumun sancılarını yaşamaktadır. Pazarın en büyük fon kaynağı OPEC ülkelerinin azalan fonları ve de uluslararası finansal pazarların en büyük iki borçlusu Meksika ve Brezilya'nın borçlarını geri ödeyemez duruma düşmeleri, bankacıları son derece huzursuz kılmış ve «ülke riski» olgusunu bir kez daha gündeme getirmiştir.

Ülke Riski

Temel olarak borçlu ülkenin borçlarını geri ödemesine olanak sağlayacak biçimde döviz kazanma potansiyelinin belirlenmesine yönelik bu analiz, ülke ekonomisine ilişkin kantitatif projeksiyonların yanı sıra politik istikrar ve coğrafi konum gibi diğer etmenlere dayanmaktadır. Bir başka anlatımla ülke risk analizi bankacıların ülkeleri kredi verilebilirlik

(1) Euromoney, August 1982, s. 24.

(2) NZZ, Kasım 23, 1982, s. 12.

açısından değerlendirmeleri demektir. Önde gelen uluslararası finans yayın organlarının yayımlanan «Ülkeler Risk Sıralamaları» (Country Risk League Tables) bu konuda uluslararası bankacılara yardımcı olmaktadır.

Latin Amerika ve COMECON ülkeleri 1982'de kredi risk limitleri alt-üst eden iki grup olmuştur. Falkland savaşı sonrası Arjantin'in Londra bankalarındaki hesaplarının bloke edilmesi ile başlayan Latin Amerika krizi, yılın sonlarına doğru uluslararası finansal pazarların önde gelen borçlusu Meksika'nın borçlarını ödeyemez duruma düşmesi ile doruğa ulaşmıştır. Hızla gerileyen petrol gelirleri, dış ticaretinin yapısal bozuklukları, hızlı ve plansız kalkınma, yönetim aksaklıkları vb. etmenler Meksika'yı 85 milyar dolarlık muazzam bir borç faturası ile iflasın eşiğine getirmiştir. Lopez Portilla'dan ekonomik enkazı devralan Miguel de la Madrid yönetimini 1983'de, zor günler beklemektedir.

Brezilya'nın 1 Mart 1983 tarihine kadar borçları ertelenmediği takdirde moratoryum ilan edeceğini bildirmesi, yeni yılın ilk şoku olmuştur. Uluslararası bankacıların yakın tarihlere dek gözbebeği olan bu ülkenin yaşadığı ekonomik kriz uluslararası finansal sistemini sarsacak niteliktedir.

COMECON ülkeleri için de 1982 yılı hiç de parlak geçmemiştir. Grubun 1970 yılında, 4.6 milyar dolar olan dış borçları geçtiğimiz yıl sonunda 100 milyar doları aşmıştır. Ekonomilerini geliştirme amacıyla yoğun dış kredilere başvuran COMECON grubu batıda durgunluk ve yüksek faizden olumsuz olarak etkilenmiştir. İflas bayrağını çoktan çeken

Polonya'ya yıl içinde Romanya da katılırken, Macaristan IMF'e üyelik ve Uluslararası Ödemeler Bankası'nın köprü kredisi ile durumu kurtarmıştır. Grubun kredi değerliliği genelde büyük bir düşüş göstermiştir. Sözgelimi Institutionel Investor'un son ülkeler risk sıralamasında Sovyetler Birliği 26, Macaristan 42, Doğu Almanya 45, Çekoslovakya 46, Bulgaristan 73, Polonya 93'üncü sıralarda yer almaktadır.

IMF'in Rolü

Gelişmekte olan ülkelerin yüklü borç faturaları ve yaşanmakta olan likidite krizi IMF'in uluslararası düzeyde etkinliğinin artırılması tartışmalarını gündeme getirmiştir. Yetersiz kotaları nedeniyle IMF petrol dışalımıcısı ülkelerin cari işlemler açığını karşılamada çaresiz kalmaktadır. Geçtiğimiz son on yılda bu ülkelerin cari işlemler açıkları on katlık bir artışla 100 milyar doları çoktan aşarken, Fon'un katkısı yalnızca 5.4 milyar dolar kadar olmuştur. IMF, üye ülkeye, bir yılda kotasının % 150'si kadar, üç yıl için ise % 450'si kadar kredi açabilmektedir. Dışsatım gelirlerinde beklenmedik düşüşler «telafi edici finansman kolaylıkları» (compensatory finance facility) adlı hesaptan kotasının % 100'ü kadar ek bir ödemeyi olanaklı kılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin çığ gibi büyüyen ödemeler açıkları karşısında söz konusu tutarlar oldukça yetersiz kalmıştır. Sözgelimi Meksika'nın kotası karşılığında Fon'dan alabileceği kredi 1,3 milyar dolar kadardır. Halbuki aynı Meksika'nın geçtiğimiz yıl için dış kredi gereksinimi 14 milyar doları çoktan aşmıştır. Bu olgu Fon'u borçlanma amacıyla uluslararası fi-

ansal pazarlara çıkmaya yönelmektedir. Bir başka deyişle, gelişmekte olan ülkelerden bu yolda yoğun bir baskı ve istek gelmektedir. 1981 yılında Suudi Arabistan Hükümeti'nden 8 milyar dolarlık bir kredi sağlanması, Fon'un bu yoldaki ilk somut ve olumlu girişimi olmuştur.

Kotoların artırılması ve uluslararası bankalar ile işbirliğinin geliştirilmesi, Fon cephesinde 1982'nin gündemini oluşturmuştur. A.B.D.'nin direnişi büyük ölçüde kota artırımının askıya alınmasına neden olmuştur. Uluslararası bankalar ile işbirliği konusuna gelince, IMF'in bu alandaki etkinliği yadsınamaz bir gerçektir. Romanya ve Kosta Rika'nın borçlarının ertelenmesi için uluslararası bankaların ünlü «yeşil ışığı» beklemleri, IMF'in bu alandaki rolünü bir kez daha vurgulamıştır.

1983 İçin Beklentiler

Geçtiğimiz yıl dünya ekonomisini etkileyen gelişmelerin 1983 yılında da önemini sürdürmesi beklenmektedir. Otuzlu yıllar sonrası yaşanan en yoğun ekonomik bunalımı aşışta somut gelişmeler pek yok gibidir. Dünya ticaretinde daralan, artan korumacılık eğilimleri, azalan

OPEC fazlaları ve kararsız faiz oranları yıla ağırlığını koyacak etmenlerdir. Yıl sonlarına doğru düşüş gösteren faiz oranları uluslararası finansal pazarları biraz rahatlatmış gibidir. Gelişmekte olan ülkeler açısından konunun önemi oldukça fazladır. Sözelimi uluslararası finansal pazarların sorunlu ülkesi Meksika için LIBOR'da % 1'lik bir düşüş, yılda 800 milyon dolarlık az ödeme anlamına gelmektedir. Yalnız ne varki enflasyon ile savaşı ön plana alan Federal Reserve Board'ın bütçedeki açıklar bahasına daha ne kadar para musluklarını açık tutacağı merak konusudur. Kanımızca uluslararası faiz oranları yıl ortalarına doğru bir miktar daha düşebilecek, daha sonra ise yeniden tırmanışa geçecektir.

Bu beklentiler doğrultusunda 1983 yılında uluslararası finansal pazarlar son derece seçici bir nitelik kazanacaklardır. Pazarda borçlanma belli ülkeler için giderek zorlaşacak ve bu olgu ödenen yüksek «spread», kısalan vade ve ödemesiz dönem gibi teknik konularda kendini gösterecektir. Bir diğer anlatımla kredi değerliliği ve ülke riski kavramları yaşamsal niteliklerini korumaya devam edeceklerdir. 1982'de Latin Amerika

TABLO 1

1982 Yılında Türkiye'nin Euro-pazar Borçlanmaları

Borçlu	Kredi Tutarı	Ödenen Spread	Vade
T. H. Y.	\$ 76.5 milyon	% 1.75	7 yıl
T.C. Merkez Bankası	70 »	1	1 yıl
Kutlutaş İnş. ve Tic. San. / Enka İnş. ve Tic. San.	76.6 »	13/8	3 yıl
T.C. Ziraat Bankası	200 »	1.25	3 yıl

Toplam

\$ 423.1 milyon

krizinde gündeme gelen bankacıların belli yöre ülkelerini risk bakımından «aynı potaya koyma» eğilimlerinin yaygınlaşması beklenebilir. IMF uluslararası finansal düzeyde düzenleyici rolünün etkinlik kazanması da kaçınılmazdır. Her haliyle Euro-pazarlar zorlu bir yılın eşliğindedirler.

1982 yılında Türkiye uzunca bir ara sonrası uluslararası finansal pazarlara yeniden çıkışı gerçekleştirmiştir. THY'nın borçlanması ile Euro-pazarların kapalı kapılarını aralayan ülkemiz yılı T.C. Ziraat Bankası'nın sağladığı ön finansman kredisi ile kapatmıştır. Aşağıdaki tabloda ülkemizin uluslararası finansal pazarlardaki geçen yılki girişimleri özetlenmiştir (Tablo 1).

Görüldüğü gibi ülkemiz 1982 yılında uluslararası bankacılık sisteminden 423.1 milyon dolarlık fon sağlamıştır. Teknik koşullar, özellikle vade açısından bu girişimlerin tipik birer Euro-kredi borçlanması olarak kabullenilmesi oldukça tartışmalı ise de; borçlanma koşullarının son derece zorlaştığı, pek çok ülke için kapıların kapandığı bir dönemde pazara çıkışı başarı olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Türkiye'nin Kredi Değerliliği

«Kredi Değerliliği» (Creditworthiness) kavramı borçlanabilme yetenek

ve gücünü ifade eden bir sözcüktür. Kredi değerliliğini etkileyen nicel ve nitel etmenler uluslararası finansal pazarlarda borçlanabilme olanaklarını büyük ölçüde belirlemektedir. Nicel etmenler, bir diğer anlatımla ekonomik göstergeler ödemeler dengesine yansıyan gelişmeleri vurgulamaktadır. IMF ve uluslararası finans çevrelerinde duyarlılıkla izlenen bu göstergeler arasında «Borç Karşılama Oranı»nın (Debt Servicing Ratio) özel bir önemi vardır. Yıllık borç yükümlülüğünün dışsatım ve faktör dışı gelirler toplamına bölümünü ifade eden bu oran çoğu kez bir ülkenin kredi değerliliğini belirlemede kullanılan tek ölçüt olmaktadır. Sözkonusu oranın ülkemiz açısından 1979 sonrası gelişimi aşağıda özetlenmiştir (Tablo 2).

Görüldüğü gibi Borç Karşılama Oranı 1979'daki yüzde 41.1'den 1982 sonunda yüzde 23.9'a düşmüştür. 1983 için sözkonusu oranın yüzde 23'e düşmesi beklenmektedir. Bir diğer anlatımla Türkiye kazandığı her dolardan giderek azalan bölümü borç ödemelerine ayırmaktadır.

Nitel etmenler salt ekonomik bakışın ötesinde, ülkenin askeri ve politik durumu, tarihsel yeri, kültür vb. öğeleri kapsamaktadır. Özellikle politik istikrar bu açıdan büyük bir öneme sahiptir.

12 Eylül 1980 sonrası ekonomide

TABLO 2

Yıllar	Dışsatım ve İşçi Dövizleri (Milyon \$)	Anapara ve Faiz Ödemeleri (Milyon \$)	Borç Karşılama Oranı (%)
1979	3.850	1.585	41.1
1980	4.981	1.243	24.9
1981	7.193	2.040	24.2
1982	8.575	2.050	23.9

olumlu gelişmeler, dünya ticaretinin daralma eğilimi gösterdiği bir dönemde dışsattım cephesindeki sevindirici gelişmeler ve de ülkedeki politik istikrar uluslararası finans çevrelerince ilgiyle izlenmektedir. Kuşkusuz, Türkiye'nin kredi değerliliği göreceli olarak iyileşmektedir. Uluslararası finans yayın organlarının yayımlanan son «Ülkeler Risk Sıralamaları» bu savı kanıtlar niteliktedir. Euromoney dergisinin son risk sıralamasında Türkiye 111 ülke arasında 45.4 puanla 58. sıradadır. Uluslararası finans çevrelerinin bir diğer etkin yayın organı Institutional Investor'un son değerlendirmesinde ise ülkemiz 107 ülke arasında 78'inci sırada yer almıştır. Çok değil iki üç yıl öncesi aynı Türkiye'nin sıralamaların en son basamaklarında yer aldığı anımsanınca, yukarı tırmanışın önemi belirgin olmaktadır.

Yalnız ulaşılan yer henüz yeterli değildir, bir diğer anlatımla uluslararası bankacılık çevreleri Türkiye'yi kredi verilebilirlik açısından halen riskli ülkeler arasında görmeye devam etmektedirler. Bu bir yerde sistemin subjektif yapısından kaynaklanmaktadır. Gerçekten başdöndürücü gelişimine karşın uluslararası bankacılığın ilginç bir subjektif bazı vardır. Karar alma durumundaki bankacıların kişisel yargı ve ilişkileri uluslararası kredilerin kaderini büyük ölçüde etkilemektedir. Ülke riski alanında en geçerli değerlendirme sistemi olarak kabul edilen «Institutional Investor Ülkeler Risk Sıralaması» temel olarak önde gelen 100 kadar bankacının ülkelerin kredi değerliliklerine yönelik 0-100 arasında değişen kişisel puanlarına dayanmaktadır. Bu doğrultuda, geçtiğimiz yıl, uluslararası

sı bankacılık çevrelerinde Türkiye'ye ilişkin bir «bekle, gör» politikasının izlendiği gözlenmiştir.

Türkiye 1983'de Ne Yapabilir?

Pazarın en önemli fon kaynağı OPEC ülkelerinin giderek daralan ödemeler fazlaları, batıda yaşanan ekonomik durgunluk, birbirini izleyen borç erteletme girişimleri, her haliyle zorlu bir yıla işaret etmektedir. Ülke riski tartışmalarının ön plana çıkacağı ve de borçlanmanın giderek zorlaşacağı 1993 yılında Türkiye uluslararası finansal pazarlarda ne yapabilir? Ülkemizin pazarda borçlanma olanakları nelerdir?

Her şeyden önce Türkiye açısından pazarda kredi arayışı daha gerçekçi bir yaklaşımdır. Uluslararası tahvil pazarı yapısal olarak yalnızca «birinci sınıf borçlulara» açıktır ve Türkiye gibi henüz kredi değerliliği tartışmalı bir ülkenin pazarda fazla şans yoktur. Genelde gelişmekte olan ülke ihracılarına yatırımcılar fazlaca ilgi duymamaktadırlar. Buna karşın pek çok ülkenin pazarını kapılarını aralamaya çalıştıkları gözlenmektedir. Bunun da nedeni, Euro-tahvil pazarında borçlanabilen bir ülkenin «prestij» kazanması ve Euro-kredi pazarında daha kolaylıkla borçlanabilmesidir. Bu açıdan teknik koşulları son derece iyi planlanmış bir ihrac pazar ile diyalogu başlatma açısından yararlı olacaktır.

Türkiye'nin uluslararası kredi pazarındaki şansına gelince, ülke ekonomisindeki olumlu gelişmeler ve politik istikrar finans çevrelerinde ilgiyle izlenmektedir. Özellikle dışsattım cephesindeki başarı ve de pek çok ülkenin borçlarını ödeyemez duruma düştüğü bir dönemde, T.C. Merkez

Bankası'nın borç ödemelerini eksiksiz ve zamanında yerine getirmesi kredi değerliliğini olumlu olarak etkilemektedir. Bir diğer anlatımla, Türkiye 1983 yılında uluslararası finans yayın organlarıncaya yayımlanacak «Ülkeler Risk Sıralama»larında daha ön sıralara doğru tırmanacaktır. Ülkemiz belirli ülke ve yöreler için borç portföylerini doldurmuş pek çok banka için yeni ve aranırlı bir borçlu olabilecek iken, geçmişteki tatsız deneyimleri belleklerinden silmemiş bazıları ise kredi verilebilirlik açısından riskli sayılmaya devam edilecektir.

Gerçekte, Türkiye'nin geçen yılki girişimlerini tam anlamıyla normal bir pazara çıkış olarak değerlendirmek oldukça tartışmalıdır. Örneğin THY kredisi özel olarak dört adet Boeing 727 uçağı alımı için verilmiştir. Enka-Kutlutaş kredisi Ortadoğu'da belirli bir projede kullanılmak üzere hemen hemen tümüyle Arap kökenli finansal kuruluşlarca finanse edilirken, T.C. Ziraat Bankası'nın 200 milyon dolarlık kredisi Tarım Satış Kooperatifleri'nin dışsatıma dönük alımları ile tarımsal ürünler işleme sanayiinin üretiminin ön finansmanı amacıyla sağlanmıştır. 1982 yılındaki tüm kredilerin ortak niteliği, çok spesifik alanlarda kullanılma koşulu ile verilmiş olmalarıdır. Ve de THY kredisi dışında sağlanan tüm krediler kısa sürelidir. Kanımızca orta süreli pazara tam anlamıyla girebilmek için, Türkiye pazarı bir süre daha test etmek ve zamanlama konusuna özen göstermek zorundadır.

Öte yandan ülkemiz açısından kredi değerliliğinin yükselmesi, uluslararası finansal pazarlarda uygun ve gerçekçi koşullarla borçlanma açısından

dan gerekli, ama yeterli değildir. Belki de sorun bir yerde burada başlamaktadır. Uluslararası finansal pazarların tümüyle kendilerine özgü yapıları, çalışma biçimleri ve ilkeleri vardır. Pazardan yararlanma her şeyden evvel «oyunun kurallarına göre oynanması» ilkesine bağlıdır. Türkiye ise son derece uzmanlık gerektiren bu sistemin geçtiğimiz yıla dek âdetta uzaktan izleyicisi olmuş, sınırsız ve etkisiz girişimler ile yetinmiştir.

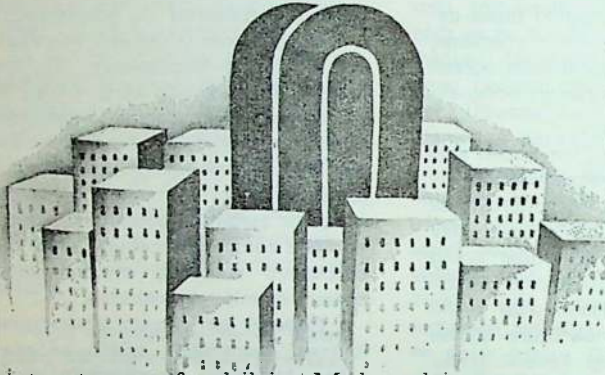
Uluslararası finansal pazarlara gerçek çıkış aşamasında Türkiye bankacısı ile, işadami ve bürokrati ile bu konuda uzmanlaşmak zorundadır. Uluslararası döviz ve borç yönetiminin ilkeleri tanınmadığı ve sağlanan fonlar gerçekçi yatırımlara yönlendirilmediği takdirde, borçlanma yarardan çok zarar getirecektir. Ulusal bir borçlanma politikası saptanmasının zamanı gelmiş, geçmektedir.

Genelde bir ülkenin uluslararası finansal pazarlarda uygun ve gerçekçi koşullarla borçlanması dışa açılma olgusunun bir uzantısıdır. Bu ise ekonomik ve yasal yapıda bir takım düzenlemeleri gerektirmektedir. Bu düzenlemeler arasında bankacılık ve kambiyo sistemine yönelik olanların özel bir önemi vardır. Kuşkusuz, T.C. Merkez Bankası'nın uluslararası düzeyde etkinliğinin artırılması ve ulusal bankalarımızın uluslararası deneyim kazanmaları dışa açılmayı kolaylaştıracaktır. Arzulanan ülkemizin 1983'de uluslararası finansal düzeyde yerini bulmasıdır.

- ◆ İnsanlar, büyük tutkuları olmasa, sadece küçük işleri basarırlardı.

Longfellow

Türk sermaye piyasasında farklı kuruluş:

İster tasarruf sahibi
olun, ister yönetici...

Sermaye piyasasının
vermesi gereken
çok yönlü
hizmetleri size
yalnız Meban sunar.

Meban sadece bir
"borsa bankeri"
değildir.

Bu kapsamı aşar.

Meban bir
"mali kuruluş" tur.

Türk sermaye
piyasasının, ciroda
satışta, vergide
olduğu kadar
hizmette de
tek lideri
"mali kuruluş"
Meban'dır.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.
"mali kuruluş"

İstanbul
Merkez Subesi
İstiklal Caddesi,
Odeköle İş Merkezi No. 286
Beyoğlu - İSTANBUL
Tel.: 45 12 50 (5 hat)

Kadıköy Subesi
Rihtım Caddesi,
Derya İş Merkezi
No. 28 Kat. 3
Kadıköy - İSTANBUL
Tel.: 306087 - 88 - 89

Bakırköy Subesi
İstasyon Caddesi,
Ak İş Hanı No. 9/11 Kat. 3
Bakırköy - İSTANBUL
Tel.: 72 80 20 - 21 - 22

Ankara Subesi
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı,
İstaş Han. No. 8/10
Kızılay - ANKARA
Tel.: 17 42 66 - 25 29 82

İzmir Subesi
Cumhuriyet Bulvarı,
1378. Sokak No. 4/4
Alsancak - İZMİR
Tel.: 21 47 07 - 21 47 09

"mali kuruluş" Meban.

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

PAY senedi pazarı geçtiğimiz ay içinde de canlılığını korumaya devam etmiş ve önemli fiyat artışları göstermiştir. Portföyümüzde bulunan pay senetlerinden sadece Eczacıbaşı Yatırım Holding ve Nasaş pay senetleri Şubat ayı fiyat düzeyini korumuşlardır. Buna karşın Sunta 50 TL, Aroma ise 100 TL değer kaybına uğramışlardır. Portföyümüzde bulunan diğer 41 pay senedi ise fiyat artışı göstermiştir. Ortalama fiyat artışı 1451 TL'dir. Ortalama'nın üzerinde fiyat artışı gösteren pay senetleri ve değer artışları ise şöyledir: Altaş 4150 TL, Çelik Halat 2050 TL, Çukurova Elektrik 1500 TL, Good-year 11.500 TL, Kartonsan 2750 TL, Kav 3500 TL, Koç Holding 3000 TL, Nuh Çimento 4000 TL, Siemens 6200 TL ve Şişe Cam 1500 TL. Görüldüğü gibi bazı pay senetlerinin fiyatları önemli ölçüde arttığı gibi, artış hemen hemen bütün piyasada kendini gösterecek kadar yaygındır.

Bu gelişmelerin sonucunda pay senedi pazar indeksimiz Şubat ayı düzeyine oranla % 4.93 artış göstererek, Mart ayında 165.21 düzeyine yükselmiştir. Fiyat indeksimiz böylece 1978 yılı Mart, Nisan ve Mayıs aylarından bu yana en yüksek düzeyine ulaşmış bulunmaktadır.

Mart ayı içinde şirketlerin Genel Kurulları yapılmaya başlanmış bulunmaktadır. Şu ana kadar, kârpayı dağıtım oranları belirlenmiş olan şirketlerin adı ve kârpayı dağıtım oranları şöyledir:

<u>Şirketin adı</u>	<u>Net Kârpayı Dağıtım Oranı</u>
Anadolu Cam	% 100
Siemens	% 200

Pay senedi fiyatlarında yukarıda görülen önemli artışların gerisinde yüksek kârpayı dağıtılacağı, yeniden değerlemenin getirebileceği bedava pay senedi ödemelerinin ve sermaye artırım kararlarının bulunduğu doğaldır. Her ne kadar pay senetlerinin bugünlerde fiyatları yüksek ise de, bu pazarın ilerde önemli sermaye kazançları sunacağını beklemek için vakit henüz erkendir. Bu nedenle pay senetlerini şu andaki yüksek değerlerinden satın almak, yatırımcı kişinin düşük bir getiriye (belki de eksi bir kârlılığı) kabullenmesi anlamına gelecektir. Pay senetlerinin fiyatlarının birkaç ay sonra normal ve eski düzeylerine yakın bir rakama gerilemesi büyük bir olasılık olduğundan, bugünlerde pay senedi sa-

tın alınmamalı, aksine eğer bu yüksek fiyatlara müşteri bulunabilirse pay senetleri satılmalıdır. Böylece pazarın ulaşılmış olduğu yüksek fiyat düzeyinden yararlanılmış olunacak ve yüksek kârlılık elde edilebilecektir.

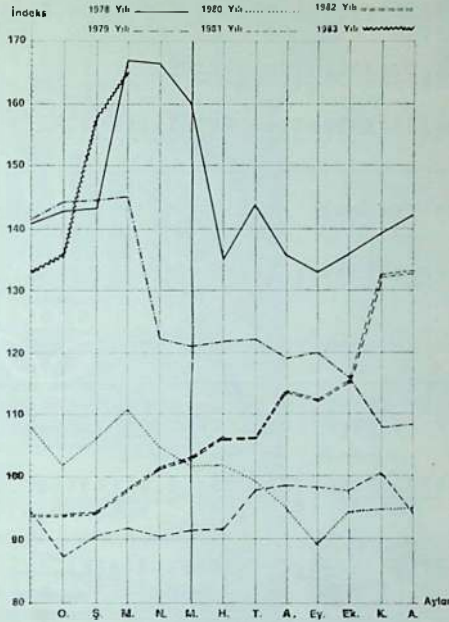
Ülkemizin belli başlı finansal aracı kuruluşları olan ticaret bankalarının, finansal hayattaki ağırlıkları tartışılmaz önemdedir. Geçtiğimiz aylarda, bazı ticaret bankalarının sıhatsiz bir yönetim gösterdiği ve büyüme amacıyla rekabette aşırılıklara gittiği hepimizce bilinmektedir. Kastelli şoku ortaya çıkınca bu tür bankaların likidite sıkıntısına uğradıkları ve ancak devlet yardımı almak suretiyle buhranı atlatabildikleri görülmüştü. Maliye Bakanlığı, geçtiğimiz günlerde bazı finansal kuruluşların olumsuz bir trend içine girdiklerini saptayarak, bunları devlet denetimine almıştır. Finansal kurumların zor duruma düşmeleri üzücü bir olay olmakla beraber, işin sevindirici yönü, Maliye Bakanlığının finansal kesimi ve özellikle tasarruf sahiplerini koruyucu bir önlemi zamanında almış ol-

**BÜYÜK TÜRKİYEYE
BÜYÜK
HİZMETLER
VEREN
BANKA**

T.C. ZİRAAT BANKASI

masıdır. Bu müdahale, bankacılık kesiminde uzun süredir yapılması planlanan reform girişimlerinin ilk adımı olacaktır. Bu düzenlemelerden sonra Türk bankacılığının daha verimli, daha çağdaş ve ülke kalkınmasına daha yararlı olacağı ümidini taşımaktayız.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51
Şubat	96.11	118.57	120.82	114.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66	102.60	
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	

Sıra No	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (000) TL	Özellik Sermaye (000) TL	Tekrîm Yılı Kari (000) TL	1980	1981	1979	1980 (Nakli)	1981 (Nakli)	Özellik Payı (%)	Merit 1982	Özellik 1983	Merit 1983
1	AKCİMENTO	318 000	315 000	1 447	128 019	356 320	d	50	50	2 060	5 509	7 500	8 600
2	AKIŞ	60 000	40 000	29 708	29 708	35	35	35	35	800	1 300	1 001	5 220
3	ANKILU ÇANI	350 000	350 000	1 303 410	1 303 410	30	30	30	30	3 700	5 500	5 000	7 000
4	ARSLAN ÇİMENTO	700 000	700 000	38 195	101 009	z	z	z	z	800	1 000	1 100	1 600
5	BAGIÇAS	2 228 855	2 228 855	103 000	103 000	d	d	d	d	1 800	3 500	4 150	5 750
6	BASTAS	1 000 000	850 000	89 811	1 731 181	20	20	40	64	1 800	2 800	4 150	5 620
7	BATILANADOLU ÇİM	15 000	15 000	33 385	344 600	12 50	12 50	60	100	3 300	11 000	17 000	18 000
8	BATI ANKARA ÇİM	75 000	75 000	223 290	295 000	5	5	60	100	3 300	4 700	5 500	6 000
9	BİNA ÇİMENTO	189 000	189 000	291 350	393 000	37 50	37 50	60	60	3 200	4 700	5 500	6 000
10	CELİK HALAT	41 431	41 431	291 350	295 000	43	43	50	50	1 750	5 850	7 700	9 270
11	CİMASA	180 000	180 000	187 345	322 529	265 814	265 814	61	61	1 600	3 500	4 700	6 250
12	ÇUKUROVA ELEKTRİK	400 000	400 000	356 452	1 368 015	30	30	100	200	3 400	11 500	13 300	14 520
13	ECZACIBASI YATIRIM H	600 000	600 000	356 452	1 368 015	25	25	61	61	1 600	3 500	4 700	6 250
14	EGE GÜBRE	400 000	400 000	356 452	1 368 015	30	30	50	50	800	1 200	1 400	1 400
15	GÜBRE FAB	400 000	400 000	160 207	248 033	93 715	93 715	40	40	1 500	3 400	3 850	5 000
16	GOOD YEAR	1 420 000	1 420 000	295 101	1 173 035	83 400	83 400	58	58	1 600	3 400	4 700	5 000
17	HEKTAS	300 000	300 000	141 965	148 025	555 300	555 300	40	40	1 700	5 500	5 500	17 000
18	İZOCAM	101 250	101 250	9 222 368	9 222 368	740	740	69 07	113 9	15 000	33 500	38 500	39 000
19	KARTONSAN	308 000	308 000	50 829	2 816 912	4 763 537	4 763 537	100	100	3 300	5 150	7 000	8 250
20	NAV	30 000	30 000	186 000	309 386	623 749	623 749	50	40	2 200	3 250	3 850	8 000
21	KDC HOLDING	600 000	600 000	51 270	1 404 000	137 872	137 872	103	200	5 750	9 500	11 500	13 000
22	KDC YATIRIM	1 000 000	1 000 000	228 028	1 404 000	205 421	205 421	39	20	1 400	1 700	5 000	8 000
23	KORDSA	395 000	395 000	359 213	512 327	780 828	780 828	50	60	2 500	7 500	12 750	18 000
24	KURUMA TARİHİ	5 500 000	5 500 000	171 508	617 097	904 040	904 040	40	70	2 000	5 250	7 600	8 000
25	LASSA	3 000 000	3 000 000	141 965	z	z	z	10	10	750	800	1 150	1 200
26	MAKİNA TAKİM	250 000	250 000	50 221	75 138	211 167	211 167	40	50	1 800	2 250	2 700	2 500
27	MENSUCAT SANTRAL	240 000	240 000	b d	6	413 000	413 000	50	50	1 000	1 000	1 000	1 200
28	NASAŞ	7 000 500	7 000 500	131 967	131 967	57 100	57 100	62	50	1 000	1 500	1 500	1 500
29	OLMUK	100 000	100 000	225 844	225 844	88 538	88 538	100	100	11 000	14 000	15 000	18 000
30	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
31	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
32	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
33	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
34	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
35	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
36	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
37	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
38	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
39	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
40	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
41	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
42	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
43	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
44	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500
45	OLMUK	300 000	300 000	114 000	114 000	225 844	225 844	100	100	1 000	1 500	1 500	1 500

Notlar:

1) Kayıtlı ve Ödünme Sermaye rakamları 31.12.1982 itibarıyla düzenlenmiştir.

2) z = Zengin, b d = Borçlu, d = Dağılmıştır.

Kaynak: — Türkiye İş Bankası A.Ş. Menkul Kıymetler Müdürlüğü.

— Genişletme

selin®

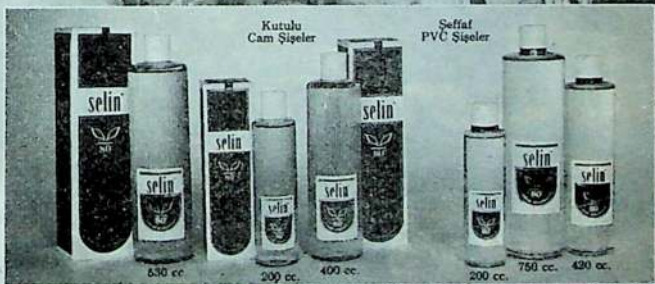
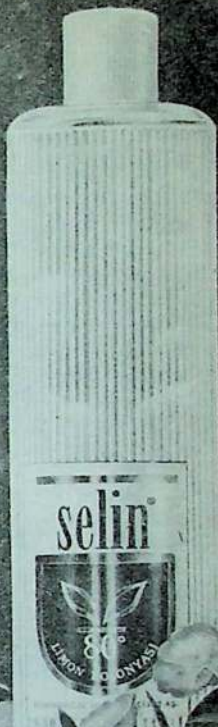
LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yaşantı düşün... Serinlik ormanında...
Kokular pınarında...
Doğanın kaynağında.

Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

Temizliğiniz, sağlığınız için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...

İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAĞIT
ipek kâğıt sanayi ve ticaret a.ş.

Sosyalist Blokla Ticaret Nasıl Arttırılır?

EGE CANSEN

TÜRKİYE'nin komşuları arasında yer alan sosyalist bloka dahil ülkelerle ticareti yıllardan beri hiç bir ciddi gelişme göstermemiştir. Hatta 1982 yılında 1981'e nazaran yüzde olarak önemli bir gerileme olmuştur.

Bu ülkelerle (Rusya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Çekoslovakya, Polonya) karşılıklı ticareti arttırmak için sürekli temaslar yapılagelmıştır. Bakanların da dahil olduğu daimi komisyonlar kurulmuş, bir Türkiye'de, bir karşı ülkede olmak üzere toplantılar tertip edilmiştir. Bu satırların yazarı da 1978 yılında üç kişilik bir «Karşılıklı Ticareti Geliştirme Heyeti» başkanı olarak Bulgaristan ve Romanya'ya yarı resmi bir görevle gitmiştir. Son olarak bu ülke yetkilileri ile serbest döviz esasına göre dış ticaret yapma konusunda anlaşıldığı ve bunun karşılıklı ticareti geliştireceği Türk Hükümet yetkililerince beyan edilmiştir.

Sosyalist Blokun Dış Ticaret Felsefesi Nedir?

Bulgaristan ve Romanya'daki tetkiklerimiz sırasında yapmış olduğumuz tespitlere göre, sosyalist blokun kendine has bir dış ticaret felsefesi vardır. Bunu kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1 — Dış ticaret genel makro planlamanın bir parçasıdır. Bu planlama da esas itibarıyla üretim üzerinde yapılmaktadır. Talep tahmini unsuru düşünce modeline dahil edilmemiştir. Üretim rakamları ihtiyaç rakamını karşılamıyorsa, ihtiyaç rakamları değiştirilmekte ve bunu da piyasada uygulamak için, bazen muhasebe fiyatları usulü, bazen de sıraya sokma yöntemleri kullanılmaktadır.

2 — Makro dengeyi temin etmek için dış ticaret faaliyeti sektörlere ayrılmıştır. Her sektör bir «IMPEX» (Import - Export = İthalat - İhracat) şirketince temsil edilir. Her IMPEX prensip olarak «denge»yi tutmakla mükelleftir. Dolayısıyla sosyalist bloka muhatabınız olan kişi, aynı anda hem ihracatçı hem de ithalatçıdır. «Satmadan, satın almaz; satın almadan, satmaz.»

3 — Sosyalist anlayışta «fiyat» tamamen izafidir. Meşhur fıkrada olduğu gibi; «eğer beş dolarlık köpeği yüzbinbeş dolardan almaya razı iseniz, onlar da satmak istediğiniz ke-diyi sizden yüzbin dolara alırlar». Dolayısıyla, hangi maldan ne kadar ve kaç dolardan satacağınızı tespit etmenizin pratik hiç bir kıymeti yoktur.

4 — Sosyalist bloka dahil ülkeler dolarla (yani kıymetli yabancı para ile) ve karşılığında bir şey satmayı şart olarak sürmeden de bazı şeyleri sizden satın alabilirler. Bu kap-

sama da sadece «çok yüksek teknoloji ürünleri» girer. (Böyle bir cins mal Türkiye'de mevcut değildir.) Bunun dışında sosyalist ülkelerin, Türkiye'nin ürettiği cinsten ürünlere verilecek dövizleri yoktur. Çünkü bütün sosyalist ülkelerde döviz sıkıntısı vardır.

5 — Sosyalist ülkeler COMECON adlı bir «İktisadi İşbirliği Sistemi»ne dahildirler. Beş yıllık plan ve yıllık programlar COMECON sistemi içinde dengelenir. Bu sistemin mantığından çıkmaları ise, çok zor, hatta imkânsızdır. COMECON'a dahil bir ülkeden yapacakları bir ithalatı kesinlikle başka bir ülkeye (şartlar ne kadar müsait olursa olsun) kaydıramazlar. Çünkü dengeleri bozulur ve ihracatlarını gerçekleştiremezler.

6 — Sosyalist ülkelerde genellikle dolarla almaya geçecek kalitede mal imal edilmez. Dolayısıyla serbest döviz sistemi ile kimseye bir şey satamayacaklarının bilincindedirler. Ancak, haklı olarak bunu ifade etmezler ve Türkiye'den, «serbest dövizle ticareti arttıralım» teklifi gelince, sonucu tahmin etmelerine rağmen, kabul ederler. Sosyalist ülke delegeleri büyük çoğunlukla çok kibor ve mahcup karakterlidirler. Dar düşünürler, yeni modelleri kabule yanaşmazlar. Sosyalist dış ticaret felsefesi «takas»tır. Ancak, takası ayıp bir kelime telakki ettikleri için telaffuz etmekten şiddetle kaçınırlar.

7 — Sosyalist ülkeler serbest ticarete felsefeleri icabı inanmazlar. Üretim ve ihtiyaç planlamaları dışında yeni mamul tiplerine kapalılırlar.

8 — «Re-Export»a, «Swich Operasyonları»na çok meraklıdır. En severek yaptıkları ve çok gurur duydukları ticari muameleler bunlardır.

Ticaretin Aracı Paradır

Ticari muameleler ister iç ticarete olsun, ister dış ticarete olsun, bir «vasıta» aracılığıyla olur. Bu da, para veya para yerine kullanılacak bir sistemdir. Türkiye'nin sosyalist ülkeler ile yapacağı ticarete ne kullanılmaktadır? Mesela, Rusya ile Türkiye ticaret yapmaktadır. Bu ticari muamelelerde (ne gariptir ki) ne Türk Lirası ne de Rus Rublesi kullanılır. Bunların yerine ya A.B.D. Doları veya emsali bir Batı Avrupa ülkesinin parası «aracı» görevini yapar. Aslında ne Türkiye'nin elinde ne de Rusya'nın elinde bu paralardan yeterli miktarda vardır. Muamele parasız yapılamayacağı için, «muamele yapılmaz» hale gelmiştir. Yani ihracat da ithalat da gerilemiştir. Bunun yerine «Clearing»; karşılıklı hesaplama usulü zaman zaman kullanılmıştır. Ancak şunu itiraf etmek gerekir ki, geçmiş yıllarda Türkiye, «al ama, bir şey satma» ya da «sat ama, bir şey alma» durumlarından birine düşmekten kurtulamamıştır. Hal böyle olunca da «Clearing» de işe yaramaz ilan edilmiştir.

Çözüm Nerede?

Kanaatımızca Türkiye ile sosyalist ülkeler arasında çok büyük hacimlere ulaşacak bir ticaret kurmak, gerek sosyalist ülkelerin ve gerekse Türkiye'nin ekonomik ve felsefi yapıları dolayısıyla mümkün değildir. Ancak Türkiye ile sosyalist ülkeler arasındaki ticaretin bugünkünün beş hatta on katına çıkması mümkündür. Bundan da her iki taraf istifade eder. Bunu temin için iki yol veya bu iki yolun karmasını öneriyoruz.

1 — Paralı Ticaret Metodu:

Ticaret aracı olarak, ticari ilişkide bulunan ülkenin parası ile Türk Li-

rası iki ülke arasında karşılıklı «öde-me vasıtası» olarak kabul edilmelidir. Başlangıçta tahditli bir, «Alımı ve Satımı Türk Lirası ve (mesela) Ruble ile Yapılabilecek Mallar Listesi» ilan edilmelidir. Bu listede, azami miktarlar ve en az altı ay süreyle sabit tutulacak fiyatlar yer almalıdır. Listenin tahditli tutulması, karşılıklı olarak dövizle satılabilecek malları liste dışı bırakmak ve «re-export» işlemlerine müsaade etmemek için gerekebilir. Mesela Rusya petrol ürünlerini, Türkiye de fındık ve pamuk gibi ürünlerini liste dışı bırakabilir. Bu husus başlangıç için düşünülmüştür.

Sistem iyi bir şekilde çalışmaya başlayınca, liste dışı mal diye bir şeyin kalmaması gereklidir. Ancak devreler itibarıyla (yıllık veya altı aylık) miktar tavanları konur. Listelerin en önemli vasfı, listelerin geçerli olduğu süre boyunca fiyatların sabit tutulmasıdır. Bu karşılıklı bir mükellefiyettir. Liste dışı mallar karşılıklı mutabık kalınmak şartıyla her zaman listeye dahil edilebilir. Her ülke aldığı malın parasını, elinde karşı ülkenin parası varsa önce onunla, yoksa kendi parası ile ödeyecektir. Bu şekilde bir tertibe gidilirse, ortada borçlu diye bir şey kalmayacaktır. Devre sonunda, ya Türkiye'nin elinde Ruble ya da Rusya'nın elinde Türk Lirası bakiyeleri oluşacaktır. Elinde bakiye para kalan ülke, bu parayı sarf etmek isteyeceği için ticaret kendiliğinden zorlanacaktır. Bu sistemin güç tarafı Türkiye'deki koordinasyonudur.

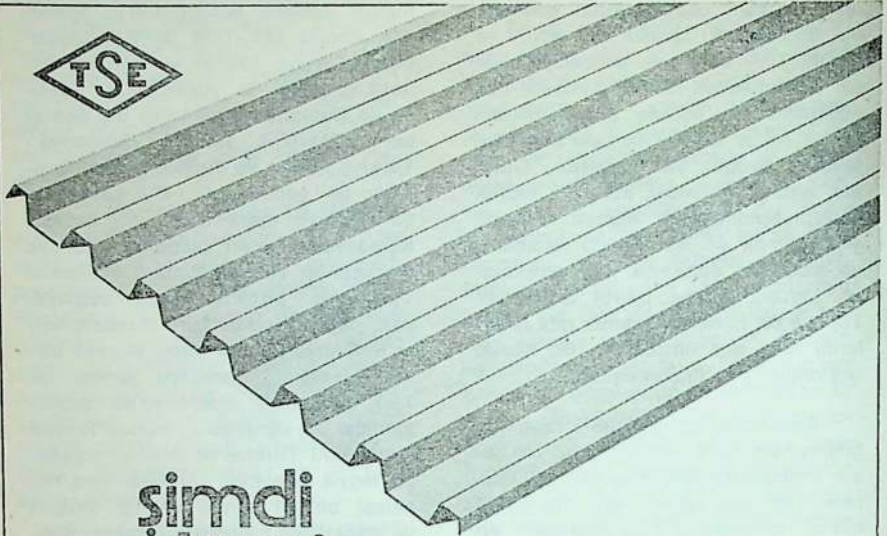
2 — Türkiye'de Impex Kurma Sistemi:

İkinci olarak önerdiğimiz sistem, Türkiye'de sosyalist ülkelerde olduğu

gibi IMPEX şirketleri kurulmasını temindir. Mesela Bulgaristan'la yapılacak ticaret BUL-TÜR IMPEX (Bulgaristan-Türkiye İthalat ve İhracat Şirketi) aracılığı ile yapılacaktır. Türkiye ile Romanya arasındaki dış ticaret ise ROM-TÜR IMPEX (Romanya-Türkiye İthalat ve İhracat Şirketi) aracılığı ile yapılacaktır. Bu şirketlerin bir Türkiye merkezi bir de mesela Romanya şubeleri olacaktır. Türkiye merkezi bir yandan Romen mallarının Türkiye'de pazarlanmasını sağlayacak, diğer yandan Türk ihracatçıları Romanya'ya mal ihraç etmeye teşvik edecektir. Romanya şubesi ise Türk mallarının Romanya'da pazarlanması ile uğraşacak, ayrıca Romen şirketlerini Türkiye'ye ihracat yapmaya teşvik edecektir. Şirketin ana felsefesi bir yıl içinde yaptığı ihracat ile ithalatı eşit kılmak olacaktır. Başlangıçta, üç ay sonra ödemeli bir müteakabil kredi sistemi kabul edilirse, olay finansman darboğazına girmeden başlatılabilir. Ayrıca ilk muameleler kesinlikle hem ithalatın hem de ihracatın aynı anda bağlandığı bir şekilde yapılmalıdır.

Sonuç

Sosyalist ülkelerle ticari ilişkimiz arttırılabilir. Ama bunun yolu asla serbest döviz sistemine geçmek değildir. Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ticarete Amerikan veya Alman parası kullanmak kadar ticareti tahdit edici bir kavram olamaz. Çünkü her iki ülkenin de paraları konvertibl değildir ve dövizleri kıt; hatı yoktur. Sistem ancak mütekabiliyet esasına göre gelişebilir. Bu ülkelerle ticari münasebetlerimizi arttırmak istiyorsak, düşünce ve tertiplerimizi bu yöne yoğunlaştırmamız gerekir.

şimdi alüminyum daha kârlı çözüm

Çatı cephe ve tavan kaplamasında
en fazla malzeme tasarrufu sağlayan
yüksek mukavemetli 3004 alaşımını
sizler için geliştirdik.

nasas-trapez 3004

NASAS
ALÜMİNYUM SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.

MERKEZ: ANKARA BÜRO:
Eüyükdere Cad. No: 18 Mecidiyeküy-İstanbul Güniz Sok. No. 29/5 Kavaklıdere-Ankara
Telefon: 66 33 00 Telefon: 28 15 06 - 28 14 54
Telex: 26 140 Alme-TR Telex: 43 245 Alan-TR

KURULUŞ YERİ SEÇİMİNDE YAPILAN HATALARIN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİ

M. FATİH KAYTMAZ

HERHANGİ bir fabrika, ülke ekonomisine yarar sağlayabilmesi için, o ülkenin hangi bölgesinde ve saptanan bu bölgenin neresinde kurulmalıdır? Kanımızca, sorun son derece önemli ve çok boyutlu bir yapıyı içermektedir. Çünkü, kuruluş yeri seçiminde rasyonel hareket edilmemesi, birkaç örneğini birazdan sunmaya çalışacağımız, ülkemiz ekonomisine yarar yerine zarar getiren büyük yaraların doğumuna yol açmıştır.

Bilindiği gibi, klâsik kuruluş yeri kuramında tek sorun, kuruluş yerinin seçimidir. Klâsik kuramcılar, fabrikanın kuruluş yerini belirlemeye çalışırken, genellikle taşıma giderleri hariç, diğer tüm verilerin değişmez olduğunu varsayarlar. Bu nedenle de, en iyi kuruluş yerinin, taşıma giderlerini en alt düzeye indirgeyen yer olacağını kabul ederler. Taşıma giderlerinin asgari seviyeye indirgenebildiği bir «yer»in, fabrikanın kâr edebilmesi için önemli bir unsur olduğu yadsınamaz. Fakat, bunun, tek dinamik faktör olduğu da ileri sürülemez; özellikle gelişmekte olan ülkelerde, teknik konularda vasıflı işgücü ve yetenekli yönetici alanlarında ortaya

sık sık darboğazların çıktığı olgusunun varlığı düşünülecek olunursa; herhangi bir fabrikanın kuruluş yerinin belirlenmesi çalışmaları sırasında, taşıma giderlerinin en alt düzeye indirgenmesinin yanısıra vasıflı işgücü, yetenekli yönetici, teknik konular, bilgi düzeyi ve tahmin olanaklarının dinamikliğini de göz önüne almak gerekir. Hatta, bu dinamik faktörlere, doğal koşulların da eklenmesi, yerinde bir düşünce olur.

Nitekim, genellikle yüksek veya orta-üst düzey sosyal statüde yer alan yönetici ve teknik elemanlar, Türkiye örneklemeğinde; Ankara, İstanbul, İzmir ve Adana gibi büyük kentlerden ayrılmak istememektedirler. Hatta, büyük kentlerde yalnızca öğrencilik yıllarını geçirdiği halde, içinden çıktığı az gelişmiş bölgeye yabancılaşarak, büyük şehir yaşamını tercih edenlerin sayısı da, azımsanmayacak derecede önemlidir. Bu gibi yetenekli yönetici ve teknik elemanlar için büyük şehirlere uzakta bulunmak, sürgünde bulunmayla eş olarak değerlendirilmektedir. Böyle olunca da, taşıma giderleri asgari düzeyde olan bir fabrika ikinci sınıf yönetici ve teknik elemanların elinde

kalmakta, kaybedilen verim ve kaçırılan fırsatlar yönünden, taşıma giderlerinden sağlanan tasarruf son derece önemsizleşmektedir.

Bu nedenle, projenin en önemli özelliği olan, «Yatırımın Yapılacağı Yer» hususu üzerinde, özenle durulması ve bu konu üzerinde çok yönlü araştırmalar yapılması gerekliliğin, hızla gelişen bir ülke olan Türkiye'de, bu gereklilik üzerinde önemle durulmadığı ve hatta Teşvik Belgesi veren, devletin yetkili kuruluşlarının da, projenin değerlendirilmesi sırasında, kuruluş yeri seçimini lâyıkıyla değerlendiremedikleri, bu yönden analizi, basit bürokratik bir formalite haline dönüştürdükleri görülmektedir.

Nitekim, bildiği üzere, girişimci teşvik belgesi alabilmek için, fizibilite etüdünü bir dilekçeye ekleyerek Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na vermektedir. TUD tarafından incelenen öneri, Genel Teşvik Tablosu'na girip girmediği hususu yönünden kabul veya reddedilir. Eğer kabul edilirse, proje bu kez, teknik, mali ve ekonomik açıdan değerlemeye tabi tutulur. Değerleme sırasında, üzerinde durulan konular; kuruluş yeri, istihdam teknolojisi, üretim metodu, katma değer v.s.dir. Değerleme sonucu olumlu ise, Bakanlığın yetkili kurullarının onayı ile projeye teşvik belgesi verilir.

Görüldüğü gibi, projenin teşvik alması sırasında üzerinde önemle durulması gereken faktörlerin başında, «Kuruluş Yeri» gelmektedir. Ve ne yazık ki, bu faktör, bazı projelerde teorik olarak değerlemeye tâbi tutulmaktadır. Türkiye ekonomisi hatalı «Kuruluş Yeri» seçimleri nedeniyle verimsiz çalışan endüstriyel kuruluşların bulunduğu bir ülkedir. Kay-

nakların son derece rasyonel kullanılmasını gerektiren gelişmekte olan bir ülke görünümündeki Türkiye'nin, bu tür yanlış kararlarla sanayi ülkesi hüviyetine sokulmak istenmesi, atıl kapasitelerin oluşumuna ve dolayısıyla kaynak israfına yol açmaktadır.

Nitekim, Yozgat'ın ücra köylerinden Akdağ Madeni'nde, son derece modern bir teknolojiyle kurulan deri fabrikası, «Kuruluş Yeri» faktörünün doğru değerlendirilememesi nedeniyle verimsiz bir kuruluş olma ya mahkûm edilmiştir. Çünkü: (1) Akdağ Madeni'ni Yozgat'a ve belirli merkezlere bağlayan doğru dürüst bir yol yoktur. (2) Fabrikanın kurulu bulunduğu havaliden deri temini mümkün olmamaktadır. (3) Son derece modern bir teknolojiyle kurulan bu fabrikayı idare edecek ve çalıştıracak, yönetici ve teknik adam, doğru dürüst yolu bile bulunmayan, sosyal olanakları son derece kısıtlı olan bu köyde çalışmak istememekte ve bununla bağımlı olarak, yönetici ve teknik adam darboğazı ortaya çıkmaktadır. Dış pazarlarda rekabet edilecek kalite, standart ve maliyette mal imal ederek, yapacağı ihracat bağlantıları ile ülkemize döviz getireceği düşünülen bu proje «Kuruluş Yeri» faktörünün hatalı değerlendirilmesi nedeniyle, son derece düşük kapasite ile çalışan ve kaynak israfına yol açan sakat bir kuruluş olarak doğmuştur; bu sakatlığın giderilmesi de ne yazık ki, olanaksız gibidir.

«Kuruluş Yeri»nin hatalı değerlendirilmesi nedeni ile, ölmeye mahkûm edilen projelerden bir diğeri Elâzığ'da kurulan Un-İrmik-Makarna ve Bisküvi Kompleks Tesisleri'dir. Un,

irmik, makarna ve bisküvi üretmek üzere 1974 yıllarında üretime geçen bu kompleks tesis de, modern bir teknolojiyle kurulmuş idi. Fakat, tüm hesaplama ve projeksiyonların yapılması sırasında unutulmuş tek husus, Elâzığ ve yöresinde buğday yetiştirilmediğiydi. Proje aşamasında, T.M.O.'nın, fabrika yakınlarında bir silo inşa ederek, tesisin gereksinim duyacağı buğdayın bu yol ile temin edilmesi düşünülmüşse de, bu ek projenin uygulamaya konamaması ve ulaşım sorunları yüzünden, bu dev kompleks tesis, yalnızca un üreten basit bir fabrika haline dönüşmüş ve hatta üretimde «0» noktasına kadar düşmüştür.

«Kuruluş Yeri» faktörünün göz önüne alınmaması sebebi ile, ölü olarak doğan projelere bir başka örnek de; Elâzığ'da kurulu bir Ayçiçek Yağı Fabrikası'dır. Tesis, modern teknolojinin tüm özelliklerini içermekle birlikte, Elâzığ ve çevresinde ayçiçeği yetiştirilmediği ve bu doğal hammadde Adana'dan ve Trakya'dan getirildiği için, tesis düşük kapasite ile ve verimsiz bir şekilde çalışmakta; ayrıca taşıma giderleri, firma bilançosunu olumsuz yönde etkilemektedir.

Kuruluş yeri faktörünün gereği gibi değerlemeye alınmaması sebebi ile, ülkemizin kıt kaynakları ile yeni yatırımların finanse edilmesi için, milyonlarca lira harcanmakta; fakat sonuçta, dış rekabet gücü bulunmayan, ihracata dönük olmayan, atıl kapasite oluşturarak kaynak israfına neden olan ve istihdam hacmi düşük, sakat işletmeler doğmaktadır.

Nitekim, Türkiye genelinde, yukarıdaki örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu da göstermektedir ki, dış rekabet gücü bulunan, ihracata dö-

nük olan, atıl kapasite oluşturmaya kaynak israfına neden olmıyan ve istihdam hacmi yüksek olan verimli yatırımların yaratılabilmesi için göz önüne alınması gereken faktörlerden belki de en önemlisi «Kuruluş Yeri» faktörüdür.

Fakat, kuruluş yeri faktörünün de, salt klâsik yaklaşımla değerlendirilmemesi, yani yalnızca taşıma giderlerinin dinamikliği ile işin çözümlenmesine çalışılmaması, kuruluş yerinin ayrılmaz bir parçası olan sosyal ve doğal faktörlerin de analize dahil edilmesi, sağlıklı sonuca ulaşabilmenin vazgeçilmez bir koşuludur. Bu nedenle, vasıflı işgücü, yetenekli yönetici, teknik konular ve bilgi düzeyi ile doğal faktörler düşünülmezsizin, «Kuruluş Yeri» faktörünün değerlendirilmeye çalışılması son derece hatalı bir değerlendirme yöntemi olacaktır.

İHRACATA YÖNELMEK İSTEYENLER EMLAK KREDİ SİZE DESTEKTİR.

Türkiye Emlak Kredi Bankası, karmaşık dış ticaret organizasyonları içinde en güvenilir yol göstericisi ve yardımcımızdır.

İhracat ve kambiyo işlemlerinde uzman kadrosu ve Türkiye'nin her yerinden doğrudan dış ilişki kurabilen şubeleri ile emrinizde olan Emlak Kredi, teminat mektupları ile de en büyük güvencenizdir.

Dış ticarete başarınızın devamı için,
size Emlak Kredi gerek...

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

GİRİŞ

GEÇTİĞİMİZ dönemin, ekonomik bakımdan en önemli olayı, bazı finansal kuruluşların devlet denetimine alınmış olmasıdır. Bu olayın meydana gelmesinde, hiç şüphesiz geçmiş yılların olumsuz birikimleri etken olmuştur. Devletin hiç bir finansal kuruluşu, başıboş ve güç durumda bırakmak niyetinde olmadığını biliyoruz. Eski enflasyonist gidişe göre kurulmuş ve çalışmalarını hâlâ aynı biçimde sürdürmekte olan finansal kuruluşların bir düzene sokulmaları gerekiyordu. Nitekim bu olay, devletin finansal kuruluşları ve tasarruf sahiplerini korumak amacıyla aldığı önlemlerin günümüzdeki ilk uygulaması niteliğindedir. Bu olaydan sonra, bazı finansal kuruluşların, kendilerini düzenlemeleri gerektiğini anladıklarını umarız. Bu kısa girişten sonra, ayın diğer ekonomik olaylarına geçiyüz.

Yeniden Değerleme İle İlgili Tebliğ

15 Mart 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 151 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile yeniden değerlendirme hükümlerine uygulanma imkânı verilmiştir.

Gelir ve Kurumlar Vergileri mükelleflerinin, bilançolarındaki kayıtlı amortismana tabi iktisadi kıymetlerin yeniden değerlendirilmesiyle ilgili usul ve esasların başlıkları şöyle açıklanabilir :

- Yeniden Değerlemenin Kapsamı
- Yeniden Değerlemenin Süresi
- Yeniden Değerlemeye Tabi İktisadi Kıymetler
- Yeniden Değerleme Usulü
- Yeniden Değerlemeden Doğacak Değer Artışı
- Gelir Vergisi Mükellefleri Tarafından Yapılacak Yeniden Değerleme
- Kurumlar Vergisi Mükellefleri Tarafından Yapılacak Yeniden Değerleme
- Sermaye Şirketine Dönüşen Ferdi İşletmeler ile Şahıs Şirketlerinde Yeniden Değerleme
- Bankalarda Yeniden Değerleme
- İktisadi Devlet Teşekküllerinde Yeniden Değerleme
- Yabancı Sermayeli Kurumlarda Yeniden Değerleme
- 1982 Yılında Sermaye Artırımında Bulunan Kurumlarda Yeniden Değerleme

- Kurumların İştiraklerinde Yeniden Değerleme
- Yeniden Değerlenen İktisadi Kıymetlerin Satışı
- Değer Artışlarının Sermayeye İlavesi
- Yeniden Değerleme İşlemlerinin Kayıtlarda Gösterilmesi

Yukarıda açıklanan başlıklardan, Yeniden Değerleme uygulaması ile ilgili hükümlerin ilgilendirdiği konuları ve bunların kapsamını anlamak mümkündür.

Maliye Bakanlığı'nın 151 Sıra No.lu Genel Tebliği'nin yanında, yine 15 Mart 1983 tarihli Resmi Gazete'de konu ile ilgili iki «duyuru» daha bulunmaktadır.

Bunlardan biri Maliye ve Ticaret Bakanlıklarının «ortak duyuru»sudur. Bu duyuruda, bilançolarında kayıtlı amortismanına tabi iktisadi kıymetlerini yeniden değerlemeye tabi tutan sermaye şirketlerinin, meydana gelen değer artış fonları-

Türkiye'de ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemlerinizi,
doviz, mevduat ve kredi hesaplarınız ve
diğer bütün bankacılık işlemlerinizi için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki
birinci sınıf muhabirleri ile
işbirliği yaparak suretiyle emrinizdedir.

Dış Temsilcilikler

NEWYORK

FRANKFURT

LONDRA

Essen, Batı Berlin,
Münih, Hamburg

AKBANK

güveninizin eseri

nı, hangi usul ve esaslara göre sermayelerine ilave edebilecekleri açıklanmaktadır.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun yaptığı diğer «duyuru»da, yeniden değerlendirme yapan anonim ortaklıkların Sermaye Piyasası Kanunu açısından uyacakları esaslar açıklanmaktadır.

Emlak Vergisi Kanunu Genel Tebliği

Emlak Vergisi ile ilgili uygulamaların mükellefler tarafından daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla 1 Mart 1983 tarihli Resmi Gazete'de Maliye Bakanlığı bir tebliğ yayınlamıştır.

Bu tebliğe göre, binaların dıştan dışa (brüt) yüzölçümü, içten içe olan net alanın % 25 fazlası olarak kabul edilmektedir.

Ayrıca bina inşaatlarının tespitinde, 5 gruba ayrılmış olan bina inşaat türlerinin özelliklerinden yarıdan fazlasının birarada olmasına dikkat edilecektir.

Sanayici Firmalara Yatırım ve İşletme Kredisi

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, DESİYAB aracılığı ile sanayici firmalara yatırım ve işletme kredisi ikraz etmeyi kararlaştırmıştır.

15 Nisan 1983 günü akşamına kadar müracaat etmek isteyen sanayici kuruluşların en az 100 ortağı bulunması, hiçbir ortak ve/veya sermaye grubunun % 10'dan fazla hisseye sahip olmaması ve pay senedi bedelini dövizle ödeyenler dışında, hiçbir ortağa yönetimde ve pay dağıtımında imtiyaz tanınmaması gerekmektedir.

Özel Dış Krediler Hakkında Tebliğ

23 Şubat 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir tebliğ ile özel sektör ve kamu sektörünün kendi imkânlarıyla sağlayacakları özel kaynaklı kredilerin kullanılması düzenlenmiştir.

Bu tür kredilerin kullandırılmasında amaç, teşvik belgesine bağlanmış yatırım projelerine dış finansman sağlamaktır.

Maliye Bakanlığı'nın bu tebliğinin hükümleri, özel dış kredinin kabul şartlarına, kullanılmasına ve geri ödenmesine dair açıklamaları kapsamaktadır.

Avrupa Ekonomik Topluluğuna İhracat

3 ve 10 Mart 1983 tarihli Resmi Gazetelerde yayınlanan iki sirküler ile AET ülkelerine yönelik bazı ihracat mallarımız hakkında uygulamalar açıklanmıştır.

3 Mart 1983 günü yayınlanan sirküler, 1 Ocak 1983 tarihi itibarıyla Türkiye çıkışlı tarım ürünlerine uygulanacak tavizli gümrük vergilerini ve ürünlerin listesini vermektedir.

10 Mart 1983 tarihli sirküler ise, AET ülkelerine 9 Mart-15 Temmuz 1983 tarihleri arasında yapılacak ham bez ve «T-shirt» ithal kotalarını, AET ülkeleri itibarıyla göstermektedir.

Farklı, güvenceli ve sekin hizmet anlayışı HİSARBANK'ta

Türk bankacılığında HİSARBANK'ın bugün ulaştığı yer,
bu hizmet anlayışının belgesidir.
HİSARBANK, hep sizler için varoldu.
Size, farklı ve güvenceli hizmet vermek için...
HİSARBANK, kendine özgü bu hizmet anlayışını
gerçekleştirmekle gururludur.

HİSARBANK farklı, güvenceli
ve sekin hizmet kalesidir.

HİSARBANK

"Kale gibi banka"

ÇEK...

İSMAİL H. KALKAVAN

BATI ülkelerinde, özellikle Anglo-sakson kökenli halkların oturduğu yerlerde bulunmuş olanlar, ödemelerde paradan daha çok çek kullanıldığını görmüşlerdir. Çok önemsiz ödemeler, örneğin 20-30 liralık ödemeler için bile çek verilmesi olağan bir iştir, yadırganmaz.

Çek nedir? Türk Ticaret Kanunu'nun 692'nci maddesinde çekte bulunması gereken unsurlar gösterilmiştir. Bu maddeye göre çek :

- 1 — «Çek» kelimesini ve eğer senet Türkçeden başka bir dille yazılmış ise o dilde «çek» karşılığı kullanılan kelimeyi;
- 2 — Kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi için havaleyi;
- 3 — Ödeyecek kimsenin —muhatapın— ad ve soyadını;
- 4 — Ödeme yerini;
- 5 — Keşide günü ve yerini;
- 6 — Çeki çeken kimsenin —keşidecinin— imzasını; ihtiva eder.

T.T.K.'nin 693'üncü maddesi; yukarıdaki maddede gösterilen hususlardan birini ihtiva etmeyen bir senet, aşağıdaki fıkralarda yazılı haller dışında, çek sayılmaz; der.

Çekte sarahat yoksa, muhatapın ad ve soyadı yanında gösterilen yer, ödeme yeri sayılır. Muhatapın ad ve soyadı yanında birden fazla yer gösterildiği takdirde çek, ilk gösterilen

yerde ödenir. Böyle bir sarahat ve başka bir kayıt da mevcut değilse, çek muhatapın iş merkezinin bulunduğu yerde ödenir. Keşide yeri gösterilmemiş olan çek, keşidecinin ad ve soyadı yanında yazılı olan yerde çekilmiş sayılır.

Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatap olarak ancak bir banka gösterilebilir (T.T.K. mad: 694). Başka deyimle ülkemizde ödenecek çekler ancak bir banka üzerine keşide edilebilir; muhatap banka olabilir. Gerçek ve banka dışı tüzel kişiler üzerine çek keşide edilemez.

Bu açıklamalardan sonra çeki şöyle tanımlıyabiliriz : Çek, bir bankaya, belirli bir kişi veya çeki taşıyana belirli bir miktarda paranın ödenmesini bildirmektir. Bir ödeme emridir. Şunu da hemen söyleyelim ki, her çek bir ödeme emri ise de, her ödeme emri bir çek değildir.

Ödeme, bankadaki alacaklı hesaptan veya bankanın kabul etmiş bulunduğu bir sınıra kadar borçlu hesaptan yaptırılabilir. Çek lehtarını, çekte gösterilen parayı alacak kişi, gerçek ve tüzel kişi olabileceği gibi, çek taşıyıcısı —hamil— de olabilir.

Çek, keşide edildiği yerde ödenecek ise 10 gün, başka bir şehirde ödenecek ise bir ay içinde ibraz edilmeli, bedeli tahsil edilmelidir. Çekten

çayma, ancak ibraz müddeti geçtikten sonra hüküm ifade eder. Çekten cayılmamışsa, banka ibraz müddetinin geçmesinden sonra da çeki ödeyebilir.

Keşideci çekin kendisinden veya üçüncü bir kimsenin elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğu iddiasında ise, bankayı çeki ödemekten men edebilir.

Ada yazılı çekler ciro ve teslimle, hamile yazılı çekler ise teslimle devir edilir. Son yıllarda ülkemizde karşılıkları yüzde yüz bankaca tahsil edilmiş veya hesapta bloke edilmiş (Başak çek, Mavi çek, Para çek gibi...) çekler kullanılmaya başlanmıştır. Bu çekler, yukarıdaki ibraz müddetlerine tabi değildir. Bunların karşılıkları her zaman bankada vardır.

Çek kullanılımasının kişi ve banka yönünden çeşitli yararları vardır:

Kişiyi üzerinde para taşımaktan, paranın çalınma, kaybolma riskinden kurtarır. Parasını daha ziyade bankadaki hesabında tutacağından, faiz alır. Bugün vadesiz tasarruf hesaplarına % 20 faiz verilmektedir. İşletmelerin vezne işlemlerini azaltarak işçiden tasarruf sağlar. Yanma, soyulmada kaybı azaltır.

Çekle ödemede bir makbuz alınmasına —nama yazılı çekler için— gerek yoktur. Anlaşmazlık durumunda bankanın kaydından ödemenin tarihi, miktarı ve kime yapıldığı ispatlanabilir.

Çek bankalarda vezne işlerini azaltır; soygun ve yangınlarda az para kaybını sağlar. Bir bankanın para toplama merkezlerine, bu merkezlerden bağlı şubelere para taşınmasını, bu taşıma için yapılan masrafları, personelin asıl işinden uzaklaşmasını, yol riskini azaltır.

Bunlar bankalar için olumlu, yararlı yönlerdir. Çek kullanmanın olumsuz, masraf artırıcı yönleri de vardır:

Çekle her ödeme bir banka kaydını gerektirdiğinden, muhasebe açısından, çek keşide edilen hesap işlemleri ile takas işlemlerini, keşide edilen çek adedi ile orantılı olarak artırır; bu da o servislerde memur adedinin artmasına ve masrafların kabarmasına sebep olur. Bu sebepten dolayı çekin çok kullanıldığı ülkelerde, çekle çalışan hesaplara genel olarak faiz verilmez; hatta hesapta bulunan ortalama bakiyeye göre hesap üzerine keşide edilecek çek adedi saptanır, saptandan çok çek keşide edildiğinde, her çek için müşteriden belirli bir komisyon alınır.

Kısaca, çek kullanılması genelde yararlıdır. Teşvik edilmeli, toplum çek kullanmaya alıştırılmalıdır.

Acaba çek kullanımı kısa zamanda artırılabilir mi? Bu, toplumun yenilikleri, değişiklikleri kabuldeki eğilimine bağlıdır. Bu eğilim ne kadar güçlü ise yenilik, değişiklik o derece kolay yayılır, kabul edilir.

Ödemelerin büyük çoğunluğunun çekle yapıldığı ülkelerde, çek bedelini alacak olan, parayı almak için genellikle bankaya gitmez. Çek tutarının hesabına geçirilmesi için çeki bir mektupla hesabı olan bankaya gönderir. Bankadaki hesabından çekle ödeme yapar. Bu çekleri alanlar aynı şekilde hareket eder.

Normal bir vezneci, bugünkü memur aylık miktarları ve para küpürleriyle günde 500 kişiye ödeme yapabilir. Para küpürleri büyütülürse, bu sayı artar; aylıklar artar, para küpürü küçültülürse, azalır.

Memur ve işçilere aylıklarının çekle ödeneceği söylenmektedir. Böy-

le bir uygulamaya toplum hazırlanmadan geniş çapta başlanırsa, yani çek bedelini tahsil için çek sahipleri bankalara giderse, meydana gelecek uzun kuyruklardan dolayı uygulamadan hemen vazgeçileceğini söylemek bir kehanet sayılmamalıdır. Memur ve işçilerin çek bedelini tahsil için bankaya gitmediğini, hesaplarına geçmek üzere çekleri bankaya gönderdiklerini, hesaplarından çekle ödeme yaptıklarını bir an için kabul edelim. Bunların çekle ödeme yaptıkları kimseler bankalara giderse durum yine aynı olacaktır.

Durumu bir örnekle somutlaştırarak açıklayalım: Ankara'da Yenişehir'de otuzbin memura aylıklarının çekle ödendiğini düşünelim. Çekler doğal olarak dairelere en yakın banka şubeleri üzerine keşide edilmiş olacak. Yenişehir'de çalışan bir memura herhalde resmi daire olmıyan bir yerdeki banka şubesi üzerine keşide edilmiş bir çek verilmeyecektir. Herhangi bir memur için ayın ilk iş günü en önce yapılmak istenen iş aylığını almak olduğundan, 30 bin kişi dairelerinden ayrılarak bankaya gidecek. Çekler o bölgedeki 30 banka şubesi üzerine keşideli ise her şubeye ortalama bin kişi düşecek. Bu kadar kişi hole sığmaz, sığsa bile ancak iki günde en sondakine sıra gelebilir. Her bankanın her şubesi bu ödemeler için birden fazla vezne ayırmaya uygun olmadığından, istense de başka vezne ayrılamaz. Öte yandan vatandaş da, memur işini yapsın diye bekleyecektir. Böylece her iki taraf için büyük iş ve zaman kaybı olacaktır.

Bir an için bu 30 bin kişinin bankalara gitmeyip çeklerini hesaplarına geçirilmek üzere bankaya gönderdi-

ğini, hesaplarından çekle ödeme yaptıklarını ve ayın ikinci günü her birinin çeşitli ödemeleri için ortalama dört çek keşide ettiğini farz edelim. 30 banka şubesi üzerine 120.000 çek keşide edilmiş olacak ve çek bedellerini almak için bu kişiler bankalara gidince imkânsızlıktan dolayı çeklerini günlerce tahsil edemeyecek ve pek tabii olarak da bir daha çek kabul etmeyeceklerdir.

Bu yazımızla anlatmak istediğimiz husus, çekle ödemenin adım adım uygulanması, halkın alıştırılması, bu konuda toplumsal altyapının hazırlanması, yıllar alacak hazırlık yapılmadan girilecek geniş bir uygulamanın olumlu sonuç vermeyeceğidir.

Çek kullanılmasının kişiler, işletmeler, bankalar yönünden yararlı yönlerini yukarıda belirtmeye çalıştık. Fakat şunu da söylemeliyiz ki, çek kullanılması ile herhangi bir ekonomik, sosyal problem çözülemez. Başka deyimle üretim, istihdam, dışsattım artmaz; servet bölünüşü daha adil bir duruma gelmez.

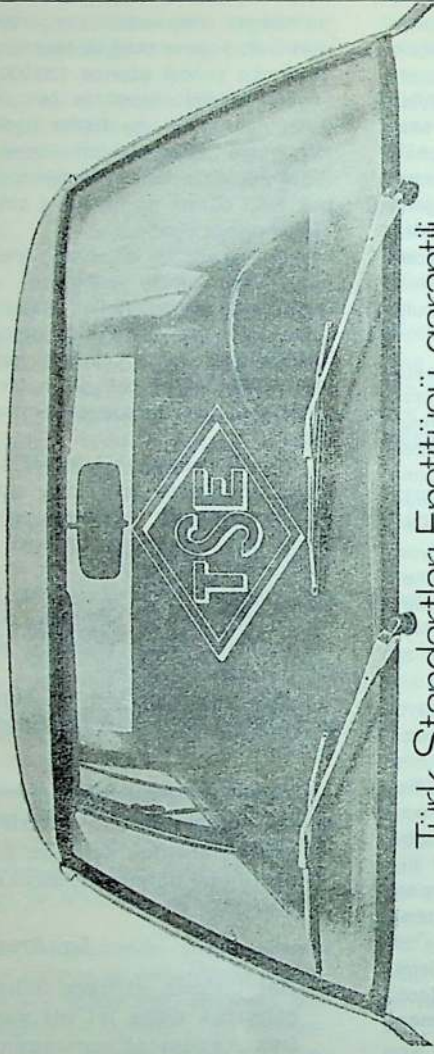
Çek bir araçtır ve bu araçtan gereğinden fazla yarar beklenmemelidir.

-
- ◆ İyi konuşmak için yeterli bir zekâsı, susmak için de biraz düşüncesi olmamak, büyük fe-lakettir.

La Bruyère

- ◆ Her birimiz, gittikçe daha az çalışarak daha iyi bir yaşantıya kavuşacağımızı umamayıız.

Lord Beveridge

Türk Standartları Enstitüsü garantili
ilk ve tek oto emniyet camları

DURACAM **LAMEKS**

Türkiye'nin en büyük ve en modern cam işleme tesislerinde üretilen DURACAM ve LAMEKS üç üstünlüğe sahiptir. Darbelere dayanıklıdır. Sönüce ve yollardan can güvenliği için. Ölçü ve kalıp hassasiyeti yüksektir. Yerine kolayca ve tam olarak oturmaya ve sızmayı önler. Optik kalitesi mükemmeldir. Gece ve gündüz birak bir görüntü sağlması, izlen yolda bile sürücünün gözünü yormanası için.

İsme, DURACAM ve LAMEKS oto emniyet camlarında, T.S.E. Kalite Belgesini taşıyan ürünlerdir. Ayrıca yeni cam takılmak gerektğinde, Türkiye'de üretilen araçların % 70 inde kullanılan, DURACAM ve LAMEKS te isim adını.

DIŞ BORÇ ÇIKMAZI

CENGİZ ESERALP

ÜLKELER arasındaki para arz ve talebini dengeye getiren uluslararası para piyasası; devletler, uluslararası teşkilâtlar ve bankalardan meydana gelmekte ve sözkonusu dengeleme faaliyeti özellikle dış krediler açmak şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu yolla, çeşitli kanallarla gelişmiş ülkelerde meydana gelen ödemeler bilançosu fazlaları, gelişmekte olan ülkelere aktarılmakta ve bu ülkelerin açıklarının kapatılması na imkân sağlanmaktadır.

Son 10 yılda gelişmekte olan ülkelerin mali durumları ile ilgili bazı gelişmeler uluslararası para piyasasını büyük ölçüde etkilemiş bulunmaktadır:

- Dış ödemeler bilançolarındaki açıkların kapatılmasında altın v.b. ihtiyatların kullanılması yerine artan ölçüde dış borç kullanılmaktadır.
- Sermaye ithali şeklindeki kaynak-

lar gittikçe önemini kaybetmektedir.

- Devletten devlete olan borçlanmalar gittikçe azalmaktadır. Örneğin, kamu borçlarının toplam borç içindeki oranı 1973'de % 50 iken, 1981'de % 42'ye düşmekte, banka borçları aynı devrede % 50'den % 58'e yükselmiş bulunmaktadır.
- Yardım veya hibe şeklindeki transferlerin miktarı gittikçe azalmaktadır.
- Borç vadelerinde kısalma, faiz oranlarında değişiklikler ortaya çıkmaktadır.

Dış borç alan ülke, bu borcu ödediği faizin üstünde bir hasıla yaratılmasına imkân veren yatırımlarda kullandığı takdirde, dış ödemeler bilançosu bundan olumsuz olarak etkilenmemektedir. Bununla beraber özellikle son yıllarda alınan borçların önemli bir kısmının yatırımdan çok cari harcamalara gittiği veya iktisadi verimliliğinden çok sosyal faydası ağır basan altyapı yatırımlarında kullanıldığı düşünülürse, dış borçların kendi kendilerini ödemekte çok büyük zorluklarla karşılaşacağı anlaşılabaktadır.

Diğer taraftan gelişmekte olan ülkelerin anapara ve faiz şeklinde ödemelerinin bu ülkelerin ihracatlarına oranı gün geçtikçe artmaktadır (Tablo 1):

TABLO 1

Yıllar	Anapara / İhracat	Faiz / İhracat	Toplam Ödeme / İhracat
1973	9,6	4,4	14
1975	8,6	4,8	13,5
1977	9,3	4,6	13,8
1979	11,9	6,5	18,3
1981	13,5	7,2	20,8

Kaynak : World Bank, Debtor Reporting System.

Bütün bu gelişmeler sonucu gelişmekte olan ülkelerin dış borç faizlerinin bir kısmını ödedikleri, faizin diğer kısmı ve anapara taksitleri için yeniden borçlandıkları görülmektedir (Tablo 2):

TABLO 2

Yıllar	Anapara (Milyar \$)	Faiz (Milyar \$)	Toplam (Milyar \$)
1973	11.1	5	16.1
1975	13.7	7.7	21.4
1977	20.3	10	30.3
1979	39.2	21.3	60.5
1981	62.8	33.6	96.4

Kaynak : World Bank, Debtor Reporting System.

Bu durum aynı zamanda uluslararası bankacılık sektörünün çıkmazını da yansıtmaktadır. Anaparalarını geri alamayan, bu arada kısmen de olsa faizleri tahsil edebilen ve ölelerinde daha cazip plasman yerleri bulunmayan bankalar, artan ölçüde gelişmekte olan ülkelere bağlanmaktadır. Örneğin; Amerika'nın 9 büyük bankası, 1977'de sermayelerinin % 156'sı tutarında gelişmekte olan ülkelere kredi açmış durumda iken, 1980'de bu oran % 204'e yükselmiştir.

Yakın gelecekte az gelişmiş ülkelerin dış borçlarını ödemelerine imkân görülmemektedir. Bu konuda, tüm dış borç sorununun halledilmesi için, mal olarak çok büyük miktarların gelişmiş ülkelere transferini ve bu transferden sonra ithalatların tamamen kontrol altına alınmasını bir metot olarak öngörenler mevcut ise de; gerçekleştirilmesinin zorluğu yanında, bu tür bir uygulama tüm dün-

ya dış ticaretini altüst edebilecek nitelikte olduğu için, dış borçların devamı, herşeye rağmen tercih edilen bir yol olmaktadır.

Mayıs ayında Helsinki'deki IMF Komite toplantısında, üye ülkelerin kotalarının aktarılması ve bu şekilde az gelişmiş ülkelere verilecek dış kredilerle ilgili olarak ne kadar yeni kaynak sağlanması gerektiği konusu tartışılmıştır. Nitekim 1960 yılında dünya ihracatının % 12'sine eşit olan IMF kotaları, 1980'de % 4'e düşmüş, dolayısıyla IMF uluslararası para piyasasında nispi olarak önem kaybetmiş bulunmaktadır. Bununla beraber petrol ihracatçısı olmayan az gelişmiş ülkelerin Fon'a borcu, 1973'de 10 milyar dolar iken, 1981'de 100 milyar dolara ulaşmış bulunmaktadır. Aynı şekilde üye ülkelerin kotalarının 1,5 mislinden fazla çekmemesi gerekirken, Meksika'nın 802 milyon dolarlık kotasına karşılık 1982 yılında 14 milyar dolar açığı bulunmaktadır. Bu nedenlerle dolaylı olarak da olsa, az gelişmiş ülkelere tahsili çok zor olan yeni kredi açmak istemiyen sanayileşmiş ülkeler, kotaların % 50'den fazla arttırılmaması hususunu hararetle savunmuşlardır.

Yardım (borç silme) ihtimalleri, IMF kotalarının arttırılması, kredi talebinde bulunan ülkelerin tahvil çıkarma imkânları, para piyasasına yeni giren Japon bankalarının varlığı, lehte faktörler olarak gözükmele beraber önümüzdeki yıllarda gerek borç ödeyebilmek gerekse yatırım yapabilmek için artan ölçüde dış kaynaklara ihtiyaç gösteren az gelişmiş ülkelerin, özellikle taze para bulma konusunda büyük güçlüklerle karşılaşmaya hazırlıklı bulunmaları gerekmektedir.

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI**

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.662215 Tlx.22 639 Pima-TR

"BİRA"
BU KAPAGIN
ALTINDADIR.

Sekerbank 5000 kat büyüdü

30 yılı aşkın tecrübenin dinamik aşaması bu...
Yaşlı ve yorgun değil, tecrübeli ve dinç...
13 Milyar sermayesiyle simgelenen güvenceyi
hak eden bir banka oldu Şekerbank...
30 yılda 5000 kat büyüdü...
İhracatçısına, çiftçisine.

sanayicisine ve bütün tasarruf sahiplerine
şimdi yepyeni bir kucak açtı... Gelin
bir göz atın 1 Milyon çiftçinin toprağını
bağladığı, Türkiye'de her 45 kişiden
birinin ortak olduğu bankaya...
Buyuk Şekerbank'a...

Şekerbank

sermayesi 13 milyar

Yurtta iyi, dünyada iyi.

Çağımızda, her ülkenin bir ayağı
mutlaka yurt dışında olmak zorunda:

Dünyadan sağlanması kaçınılmaz
petrol, teknoloji vb. kaynaklar için
gereklî para, yine dünyayla iş yapılarak
kazanılıyor...

Bu nedenle, Pamukbank, bir yanda
dünyaya açılarak ülkemize para kazandıran
Türlere destek oluyor; diğler yanda,
dünyadan kaynak sağlanması gereken
kuruluşlarımızın dünyadaki teminatı oluyor:

Güçü ve büyüklüğüyle, dinamizmiyle,
dünya bankacılığını bilmesiyle...

Dünyayı kendine hedef seçen Pamukbank'ı
siz de, huzur içinde, kendinize banka seçin.
Kazanın, ülkemizi kazandırın.

PAMUKBANK
İ Y İ B A N K A D I R